

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

הערכת הסמינרים ביד ושם

מחלקת אירופה

רוית אפרתי, עמליה שחף, ד"ר פנינה גולן-קוק,
יעל כרמלי, ליבי קסטנר

אוגוסט

2020

תוכן עניינים

3.....	פתח דבר.....
4.....	תקציר מנהלים.....
9.....	רקע.....
10.....	מטרת ההערכה ושאלות המחקר.....
10.....	המדגם וכלי ההערכה.....
11.....	שיטת המחקר.....
11.....	הליך המחקר.....
12.....	ניתוח כלי המחקר – סוגי העיבודים.....
12.....	ממצאים.....
13.....	המשתתפים בסמינר.....
14.....	הוראת נושא השואה והעמדות כלפיו.....
19.....	הערכת הסמינר ביד ושם.....
25.....	תרומת הסמינר למשתתפיו.....
29.....	בוגרי הסמינר.....
29.....	פרטי רקע.....
30.....	הוראת נושא השואה.....
36.....	שימוש בחומרים של יד ושם.....
39.....	הערכה כללית של הסמינר בראייה לאחור.....
45.....	השפעת הסמינר בראיית הבוגרים.....
50.....	מחשבות וכיווני פעולה להמשך.....
54.....	נספח 1 : משתתפים.....
66.....	נספח 2 : בוגרים.....
73.....	כלי המחקר.....

פתח דבר

המחקר שעליו מדווח במסמך זה, נערך במכון סאלד בהזמנתו ובמימונו של בית הספר להוראת השואה ביד ושם.

מטרתו של מחקר ההערכה הייתה לבחון את תוצאות תכנית הסמינרים מבחינת תפיסות לגבי ידע וכלים, רלוונטיות וכן יישום והטמעה.

אנו מבקשים להודות לכל משתתפי המחקר על שיתוף הפעולה ועל ההיענות היפה לקחת בו חלק.

תודתנו למנהל בית הספר להוראת השואה, ד"ר אייל קמינקא, למנהלת הפדגוגית של בית הספר, גבי' שלומית אימבר, למנהלת מגמת אירופה, ד"ר רחל בד-קפלן, וכן לצוות מחלקת אירופה בבית הספר, ובייחוד לד"ר נועה מקייטון שעמה קיימנו דיאלוג פורה ומפרה לאורך שנת המחקר.

אנו תקווה שדוח זה יספק מידע ותובנות שיסייעו למובילי ומפעילי הסמינרים ביד ושם להמשיך במלאכתם.

צוות המחקר

תקציר מנהלים

רקע

מחלקת אירופה בבית הספר להוראת השואה ביד ושם מכשירה מאז שנת 2005 מעל 14,000 מחנכים ומורים בכ-500 סמינרים. מטרתם המרכזית היא להנחיל לאלו עקרונות פדגוגיים על פי התפיסה החינוכית שפותחה ביד ושם בשנים האחרונות. דוח זה עוסק בהערכת תכנית הסמינרים למחנכים ממדינות מזרח אירופה והבלקן וממדינות מערב אירופה.

מטרות מחקר ההערכה

המחקר הנוכחי פעל כהערכה **מעצבת ומסכמת** ומטרתו הייתה לבחון את תוצאות תכנית הסמינרים מבחינת תפיסות לגבי ידע וכלים, רלוונטיות וכן יישום והטמעה. ממטרה זו נגזרו שאלות המחקר העיקריות שהתמקדו בבדיקת עמדות המשתתפים בסיום הסמינר (להלן: המשתתפים) והבוגרים כשנה עד ארבע שנים מתום הסמינר (להלן: הבוגרים) בהיבטים של שביעות רצון, מימוש ציפיות, צרכים והצעות לשיפור; תרומות התכנית והשפעותיה הנתפסות בטווח המידי ובטווח הארוך.

שיטת המחקר

כדי לקבל תמונת מצב מקיפה ומעמיקה שולבו במחקר שיטות הערכה כמותיות ושיטות הערכה איכותניות.

הנתונים הכמותיים נאספו באמצעות שאלונים מקוונים שהועברו למשתתפים ולבוגרים. השאלונים כללו, בין היתר, נתונים אישיים ומקצועיים, עמדות כלליות בנושא השואה והיבטים של שביעות רצון מהסמינר. עוד נשאלו הבוגרים על התעניינותם בנושא השואה ועל השינויים שחלו בשיטת ההוראה שלהם את נושא השואה לאחר זמן. על השאלונים השיבו 332 משתתפים ו-583 בוגרים. הנתונים האיכותניים נאספו באמצעות ראיונות טלפוניים מובנים למחצה עם 12 בוגרי הסמינרים.

ממצאים עיקריים

הוראת נושא השואה בקרב משתתפים ובוגרים

- ❖ כ-80% מהמשתתפים וכ-70% מהבוגרים מלמדים את נושא השואה. רובם עושים זאת במסגרת בית ספרית. המשתתפים אשר אינם מלמדים את הנושא, ברובם מורים.
- ❖ בהוראת נושא השואה, רוב המשתתפים והבוגרים מלמדים את נושא האפליה, הגזענות והאנטישמיות ומשתמשים בעיקר בסרטים ובמקורות היסטוריים ראשוניים.
- ❖ נראה כי בהוראת נושא השואה אימצו הבוגרים את הגישה הפדגוגית של יד ושם ואף משתפים בה מורים נוספים. מעבר לכך, ציינו כמחצית מהבוגרים כי הם מסתייעים בגורמים מקומיים, כדוגמת מרכזים ללימודי שואה ומרכזים יהודיים מקומיים.
- ❖ הקושי הבולט בהוראת נושא השואה בבית הספר הוא מספר השעות הנמוך המוקדש ללימוד הנושא.

עמדות המשתתפים בנושא השואה

- ❖ שיעור גבוה מהמשתתפים (96%) סברו כי יש ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם. כמו כן, למעלה מ-80% הביעו הסכמה כי השואה היא תופעה ייחודית שאינה ניתנת להשוואה, וכי חשוב להבינה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית.
- ❖ משתתפים ממדינות מערב אירופה הביעו הסכמה נמוכה יותר, כי שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום וזמן וכנגד קבוצות שונות, והסכמה גבוהה יותר כי לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן.

מניעים להשתתפות בסמינר

- ❖ המניעים העיקריים שציינו המשתתפים להשתתפות בסמינר היו הרצון להעמיק את הידע והתובנות בנושא השואה והרצון להרחיב את הידע על המתודות ועל התפיסות החינוכיות בהוראת השואה (91% ו-85%, בהתאמה).

הערכת הסמינר

- ❖ שיעור גבוה מן המשתתפים דיווחו שציפיותיהם במסגרת הסמינר מומשו (96%). כמו כן, רובם הגדול ציינו כי היו ממליצים על הסמינר בפני קולגות (98%).
- ❖ ככלל, ניכרת שביעות רצון רבה מהסמינר ובפרט מרמת ההדרכה של המנחים והמרצים בו. לצד זאת, דיווחו המשתתפים על שביעות רצון נמוכה יחסית מהזמן הפנוי ומהזמן שניתן לעיבוד המידע והחוויית.

- ❖ שביעות הרצון מהיבטים שונים בסמינר הייתה לרוב גבוהה יותר בקרב משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן מאשר בקרב משתתפים ממדינות מערב אירופה.
- ❖ נקודות החוזק של הסמינר בראייתם של הבוגרים הן: עושר ומגוון התכנים, רמת המרצים, הלמידה החווייתית, המפגש עם ניצולי השואה והחוויה הקבוצתית.
- ❖ בקרב המשתתפים והבוגרים הוצע בעיקר לשפר את שיטות ואמצעי ההדרכה בסמינר ולהקצות זמן מספק לעיבוד המידע. כמו כן, עלה מצדם הצורך בהתאמה מרבית של התכנים לאוכלוסיות השונות והרצון להיחשף יותר לחברה הישראלית.

שימוש בחומרים של יד ושם

- ❖ שיעור גבוה מהבוגרים משתמשים בחומרים המודפסים של יד ושם (88%) וכן בחומרים המקוונים, בעיקר בתמונות ובקלטות (78% ו-69%, בהתאמה).
- ❖ שיעור גבוה מהמשתתפים והבוגרים ביקשו לקבל מידע מיד ושם על חומרים חדשים (85% ו-79%, בהתאמה).

תרומות והשפעות נתפסות של הסמינר

- ❖ ניכר כי המשתתפים נתרמו מהסמינר הן בהיבט האקדמי והן בהיבט הפדגוגי.

בהיבט האקדמי בלטה תרומת הסמינר למשתתפים בנושאים הנוגעים ליד ושם ולאתריו השונים, חיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו, יהודים ויהדות, החברה הישראלית, שואה והכחדת עם, גזענות ואנטישמיות והתפתחות הפתרון הסופי.

בהיבט הפדגוגי בלטה תרומת הסמינר בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם, בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה, בהבנת משמעות השואה עבור העם יהודי, בחשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפוריים אישיים, בחשיפה לגישת ההוראה של השואה על פני רצף, בקבלת חומרי למידה שפותחו ביד ושם ובקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם.

נמצא כי בהיבט האקדמי, משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן נתרמו יותר בנושאים הקשורים לחברה הישראלית, יהודים ויהדות וזיכרון קולקטיבי של אומות שונות, ומנגד, נתרמו פחות בנושאים הקשורים לחיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו והתפתחות הפתרון הסופי, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה.

בהיבט הפדגוגי, משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן לרוב נתרמו יותר, בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה.

- ❖ השפעת הסמינר בראיית הבוגרים באה לידי ביטוי בעיקר בהתעניינות בחדשות הנוגעות לישראל, בקריאת מאמרים בנושא השואה, בהתייחסות לביטויים של גזענות ואנטישמיות ובקיום שיחות עם חברים ומשפחה בנושא השואה.
- ❖ מאז הסמינר דיווחו רוב הבוגרים כי העבירו את התפיסה החינוכית של יד ושם למשתתפים אחרים, השתמשו בחומרי הלמידה של יד ושם, אימצו את המתודה המדגישה את הסיפור האישי וביקרו באתר של יד ושם. ברוב ההיבטים שנבדקו בלטה השפעה על בוגרים ממדינות מזרח אירופה והבלקן, יותר מאשר על בוגרים ממדינות מערב אירופה.
- ❖ שיעור גבוה מהבוגרים מקיימים קשרים מקצועיים בינם לבין עצמם (88%). כמו כן, נמצא כי ככל שחולפות השנים, יותר בוגרים מסייעים למחנכים אחרים בפיתוח יחידות לימוד על השואה.

המלצות עיקריות

- ❖ מומלץ לשקול להרחיב את מספר הפעילויות האקטיביות שיש בסמינר.
- ❖ מומלץ לשקול לרווח את לוחות הזמנים ולהקצות פרקי זמן למנוחה ולעיבוד החוויה.
- ❖ מומלץ לשקול הדרכה דיפרנציאלית לאוכלוסיות מסוימות תוך התאמת תכני הסמינר לצורכיהן.
- ❖ מומלץ לשקול קיום סיורים בבתי ספר ומפגשים עם מורים ישראלים, כחלק מחשיפת המשתתפים בסמינר לחברה הישראלית ולצורך פיתוח פעילות חינוכית משותפת.
- ❖ מומלץ לשקול פיתוח קהילה לומדת וירטואלית לצורך פיתוח הקשרים שנוצרו בין בוגרים עמיתים.
- ❖ יש מקום לבירור נוסף בנוגע לתכנים ולמידע אותו היו הבוגרים מעוניינים לקבל, וכן לערוצים המועדפים עליהם.
- ❖ יש מקום להתאים יותר את החומרים של יד ושם לשפה, לגיל ולתרבות על פי הצורך.

לסיכום, נראה כי הסמינר עמד במטרה המרכזית שהציבה מחלקת אירופה בבית הספר להוראת השואה ביד ושם: הנחלת התפיסה החינוכית והעקרונות הפדגוגיים להוראת השואה בקרב מחנכים מחו"ל. ניכר כי הסמינר תרם למשתתפיו הן בהיבט האקדמי והן בהיבט הפדגוגי, ורבים מהם עושים שימוש תדיר ומגוון בידע שרכשו ובחומרי הלמידה המודפסים והמקוונים של יד ושם. כמו כן, שביעות הרצון מהסמינר הייתה גבוהה ברוב ההיבטים. שיעור גבוה מהמשתתפים והבוגרים ציינו, כי הסמינר ענה על ציפיותיהם וכי היו ממליצים לקולגות להשתתף בו. לבסוף, נראה כי השפעת הסמינר בראיית הבוגרים מהדהדת גם בחלוף השנים, ורבים מהם מציינים את חיזוק הקשר שלהם עם ישראל ואת ההתעניינות הגוברת בנושא השואה.

עם זאת, לאור ממצאי המחקר יש לתת את הדעת על כמה מהסוגיות שעלו: הגברת הלמידה החווייתית, הקצאת זמן רב יותר לעיבוד המידע והחוויה ולמנוחה, התאמה מיטבית של התכנים לאוכלוסיות השונות והגברת החשיפה לחברה הישראלית על מנת למקסם את הפוטנציאל הטמון בסמינר.

לסיום, ראוי לציין את ההיענות היפה של בוגרי הסמינר מאירופה להשתתף במחקר זה ואת נכונותם לשיתוף פעולה עם יד ושם גם שנים לאחר הסמינר. נראה שיש מקום לשקול את הרחבת המחקר לבוגרים מיבשות נוספת על מנת ללמוד על עמדותיהם, אופני היישום והטמעת תכני הסמינר ועל צורכיהם העכשוויים בהוראת השואה.

רקע

בית הספר הבין-לאומי להוראת השואה ביד בשם עוסק בהוראת השואה ובהנחלת זכרה. בית הספר כולל את מחלקת אירופה, מחלקת הדרכות חינוכיות, המחלקה להכשרת מורים בישראל, מחלקת טכנולוגיות חינוכיות, מחלקת צה"ל וכוחות הביטחון ומחלקה של העולם היהודי וסמינרים בין-לאומיים. במסגרת מחלקות אלו מקיים בית הספר הדרכות וסדנאות פרונטליות לתלמידים, למורים ולמחנכים, וכן מקנה כלים פדגוגיים מגוונים למורים ולמחנכים מהארץ ומחו"ל.

מחלקת אירופה הכשירה מאז הקמתה בשנת 2005 מעל 14 אלף מורים בכ-500 סמינרים (לא כולל פעילות בחו"ל). בנוסף, כאלף משתלמים, רובם מורים פעילים, לומדים בה מידי שנה.

דוח זה עוסק בהערכת הסמינרים שמקיימת מחלקת אירופה למחנכים ממדינות מזרח ומערב אירופה.

הסמינרים למחנכים מחו"ל

הסמינרים למחנכים מחו"ל נמשכים בין שבוע לשלושה שבועות והתוכנית משלבת בדרך כלל למידה באתר יד ושם וסיוורים. מטרתם המרכזית היא להנחיל למחנכים עקרונות פדגוגיים על פי התפיסה שפותחה ביד ושם בשנים האחרונות הכוללת:

- יצירת חוויה רגשית מעוררת אמפתיה ורגשות חזקים, אך שאינה גורמת לטראומה
- פרסונליזציה השמה במוקד את הנרטיב האישי של קורבנות השואה
- הוראת השואה על פני רצף היסטורי הן ביחס לפרט והן ביחס לקהילות יהודיות
- הבנת הדינמיקה בין הרוצחים, העומדים מן הצד והמצילים
- הוראת השואה בהתאמה גילאית רב-דיסציפלינרית ורב-תרבותית

מטרת ההערכה ושאלות המחקר

המחקר הנוכחי פעל כהערכה מעצבת ומסכמת ומטרתו הייתה לבחון את תוצאות תכנית הסמינרים מבחינת תפיסות לגבי רכישת ידע וכלים, רלוונטיות, יישום והטמעה. ממטרה זו נגזרו שאלות המחקר העיקריות המפורטות להלן:

1. מהן עמדות המהנכים כלפי הסמינר (למשל, מבחינת משך והיקף, תכנים, מתודות הדרכה וכדומה)?
2. מהן התרומות וההשפעות של הסמינר בראייתם של המהנכים והבוגרים (מיד בסיום הסמינר ולאחר זמן)?
3. באיזו מידה בוגרי הסמינר עושים שימוש בחומרי הלמידה שפותחו ביד ושם?

המדגם וכלי ההערכה

לצורך המחקר נבחרו 14 קבוצות של מהנכים שהשתתפו בסמינר בין החודשים יולי-דצמבר 2019, בכדי להגיע למדגם של כ-400 משתתפים. בנוסף, המחקר כלל מדגם של כ-600 בוגרים אשר השתתפו בסמינר במהלך השנים 2014-2018. שפות הסמינרים שנבדקו הן בקרב המהנכים והן בקרב הבוגרים היו: אנגלית, רוסית, פולנית וגרמנית.

לוח 1 שלהלן מציג את מספר המשתתפים במחקר בחלוקה לפי שנים ושפות.

לוח 1: מספר המשתתפים במחקר לפי שנים ושפות

סך הכל	גרמנית	פולנית	רוסית	אנגלית	שפות שנים	
					שפות	שנים
332	96	66	77	93	2019	משתתפים
183	52	9	51	71	2018	בוגרים
135	20	10	46	59	2017	
115	21	15	43	36	2016	
85	27	10	29	19	2015	
65	13	10	24	18	2014	
583	133	54	193	203	סך הכל בוגרים	

שיטת המחקר

ההערכה נעשתה בשילוב של כלים כמותיים ואיכותניים.

הכלים הכמותיים

1. למשתתפי הסמינר הועבר בסיומו (על-ידי צוות יד ושם) שאלון מקוון, אשר כלל נתונים אישיים ומקצועיים, עמדות כלליות בנושא השואה, היבטים של שביעות רצון מהסמינר, תרומות נתפסות, וכן הצעות לשינוי ושיפור הסמינר. השאלון כלל בעיקר שאלות סגורות ומספר שאלות פתוחות.
2. לבוגרי הסמינר נשלח (על-ידי צוות יד ושם) שאלון מקוון שמטרתו הייתה לבדוק את השפעת הסמינר על התעניינות המשתתפים בנושא השואה ואת השינויים שחלו בשיטת ההוראה של נושא השואה לאחר זמן. השאלון כלל בעיקר שאלות סגורות ומספר שאלות פתוחות.

הכלים האיכותניים

ראיונות טלפוניים מובנים למחצה נערכו עם 12 מבוגרי הסמינרים בשלוש השנים האחרונות (2016-2018), דוברי השפות: אנגלית, רוסית, פולנית וגרמנית. כל הראיונות נערכו בשפה האנגלית, למעט עם בוגרים דוברי פולנית. כל ראיון ארך כחצי שעה עד שעה.

הליך המחקר

הליך ביצוע המחקר כלל את השלבים הבאים:

- א. השלב הראשון, שלב ההערכות לביצוע המחקר, כלל מפגשים עם אנשי התוכנית במחלקת אירופה שבבית הספר להוראת השואה, אשר נועד לצורך למידה מעמיקה של התוכנית: התפיסה החינוכית של יד ושם, מטרות התוכנית, מבנה הסמינר, שיטות ואמצעי ההוראה, תכנים מרכזיים, התוצרים המצופים ועוד.
- ב. השלב השני התמקד בפיתוח כלי המחקר על בסיס המידע שנאסף בשלב הראשון וכלי מחקר קיימים שפותחו, בין היתר, על ידי מכון סאלד. כלי המחקר כללו: שאלון למשתתפים, שאלון לבוגרים ופרוטוקול לראיונות עם בוגרים. השאלונים הועברו לאנשי התוכנית ועודכנו בהתאם להערות שהתקבלו. כמו כן, תורגמו השאלונים ל-4 שפות: אנגלית, רוסית, פולנית וגרמנית.
- ג. איסוף הנתונים הכמותיים (השאלונים המקוונים למשתתפים ולבוגרים) התבצע על-ידי אנשי התוכנית ואילו איסוף הנתונים האיכותניים (הראיונות עם הבוגרים) התבצע על-ידי צוות ההערכה.

ניתוח כלי המחקר – סוגי העיבודים

הנתונים שהתקבלו מכלי המחקר נותחו ועובדו באמצעות כלים שונים – הנתונים הכמותיים שהתקבלו מן השאלות הסגורות בשאלונים נותחו באמצעות תוכנת SPSS בהליכים סטטיסטיים מקובלים, בעיקר שכיחות, ממוצעים, סטיות תקן, מבחן חי בריבוע לאי תלות ומבחן t למדגמים בלתי תלויים הכולל חישוב גודל אפקט (Cohen's d)¹.

הנתונים האיכותניים מן הראיונות הוקלטו ושוקלטו. לאחר מכן עובדו הנתונים בשיטת ניתוחי תוכן.

ממצאים

פרק הממצאים בדוח מחולק לשני פרקים עיקריים ומתאר את ממצאי המחקר של האוכלוסיות שנחקרו: משתתפים ובוגרים. הדוח מביא את נקודות המבט של משתתפי ובוגרי הסמינר באופן תיאורי והשוואתי, איכותני וכמותני.

הפרק הראשון יציג את עיקרי הממצאים שעלו מהשאלון למשתתפים ובכלל זה: נתונים אישיים ומקצועיים, עמדות כלליות בנושא השואה, שביעות רצון מהיבטים שונים בסמינר (ובכלל זה הצעות לשינוי ושיפור הסמינר) ותרומות נתפסות.

החלק השני יציג את עיקרי הממצאים שעלו מהשאלון ומראיונות העומק עם הבוגרים. ממצאים אלו יתמקדו בנתונים אישיים ומקצועיים, הוראת נושא השואה, שימוש בחומרי ההוראה של יד ושם, הערכה כללית של הסמינר וכן השפעות נתפסות של הסמינר (לאחר זמן).

הצגת הממצאים בכל פרק תתמקד בממצאי כלל המשיבים יחד, תוך התייחסות לממצאים בולטים לפי סיווג למדינות (מדינות מזרח אירופה והבלקן לעומת מדינות מערב אירופה)².

לאחר כל תת פרק יובא סיכום ממצאים. בסוף פרק הממצאים יוצג דיון כולל המסכם את ממצאי המחקר והמלצות מרכזיות. נציין כי תוצג השוואה בין קבוצות רק במקרים שנמצאו הבדלים מובהקים בעלי גודל אפקט קטן-בינוני ומעלה.

$$s = \sqrt{\frac{(n_1 - 1) s_1^2 + (n_2 - 1) s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}} \quad \text{כאשר} \quad d = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s} \quad 1$$

מקובל להתייחס לערכי גודל האפקט כך: 0.2=הבדל קטן, 0.5=הבדל בינוני, 0.8=הבדל גדול.

² הסיווג למדינות נעשה בשיתוף עם צוות מחלקת אירופה ביד ושם.

המשתתפים בסמינר

פרטי רקע

במסגרת המחקר מילאו את השאלון 332 מחנכים, אשר השתתפו בסמינר ביד ושם במהלך החודשים יולי-דצמבר 2019. להלן יוצגו נתוני הרקע של אותם משתתפים. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1 (לוחות 2-5).

רופיל אישי ומקצועי של המשתתפים

מגדר: 78% מהמשתתפים הם נשים ו-22% הם גברים.

מדינה: המשתתפים הגיעו מ-12 מדינות באירופה. 51% הגיעו ממדינות מזרח אירופה והבלקן ו-49% ממדינות מערב אירופה. מרבית המשתתפים הגיעו מגרמניה ומפולין.

השכלה: רוב המשתתפים בעלי תעודת הוראה (49%) או תואר שני (43%).

תחום העיסוק: כ-90% מהמשתתפים עוסקים בתחום החינוך, מתוכם 75% הם מורים.

אוכלוסיית יעד: רוב המשתתפים מלמדים תלמידי תיכון (57%) וחטיבת ביניים (45%). בנוסף, 23% מהמשתתפים מלמדים תלמידים בחינוך היסודי.

ביקור בישראל: עבור כ-80% מהמשתתפים זהו הביקור הראשון בישראל.

ביקור ביד ושם: עבור כ-85% מהמשתתפים זהו הביקור הראשון ביד ושם.

הוראת נושא השואה והעמדות כלפיו

בחלק זה יוצגו תחילה ממצאים הנוגעים למשתתפים המלמדים את נושא השואה ולאחריהם יוצגו עמדותיהם של כלל המשתתפים כלפי נושא זה.

הוראת נושא השואה

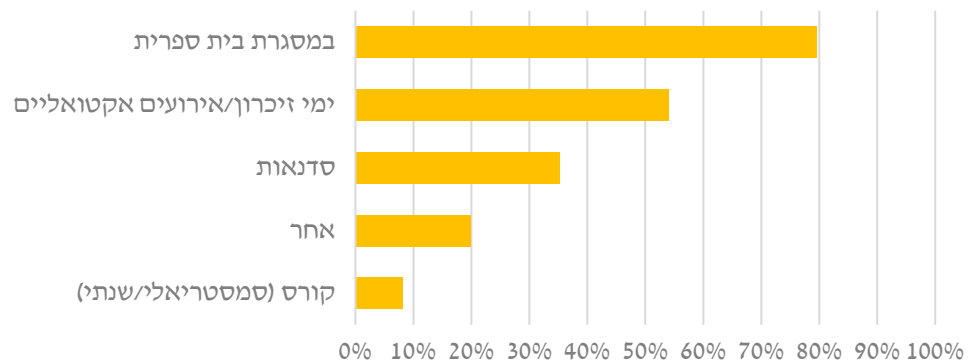
במסגרת השאלון נשאלו המשתתפים האם הם מלמדים את נושא השואה. בקרב 332 המשיבים, 77% ענו בחיוב ו-23% ענו בשלילה. נציין כי האחרונים הם ברובם מורים (63%). המידע המלא על תחום עיסוקם מוצג בנספח 1, לוח 6.

בפני המשתתפים אשר מלמדים את נושא השואה, הוצגו מספר שאלות העוסקות בהוראת הנושא.

מסגרות להוראת נושא השואה

המשתתפים נשאלו על המסגרת בה הם מלמדים את נושא השואה. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 1.

תרשים 1: המסגרת בה מלמדים המשתתפים את לימודי השואה ($N = 255$)

הערה: חלק מן המשיבים ציינו יותר מתשובה אחת, ועל כן סיכום האחוזים עולה על 100%.

מתרשים 1 ניכר כי המסגרת העיקרית בה מלמדים המשתתפים את נושא השואה הוא בית הספר (כ-80%). עוד עולה כי כמחציתם מלמדים את הנושא במסגרת ימי זיכרון ואירועים אקטואליים.

ציון יום הזיכרון לשואה בבית הספר

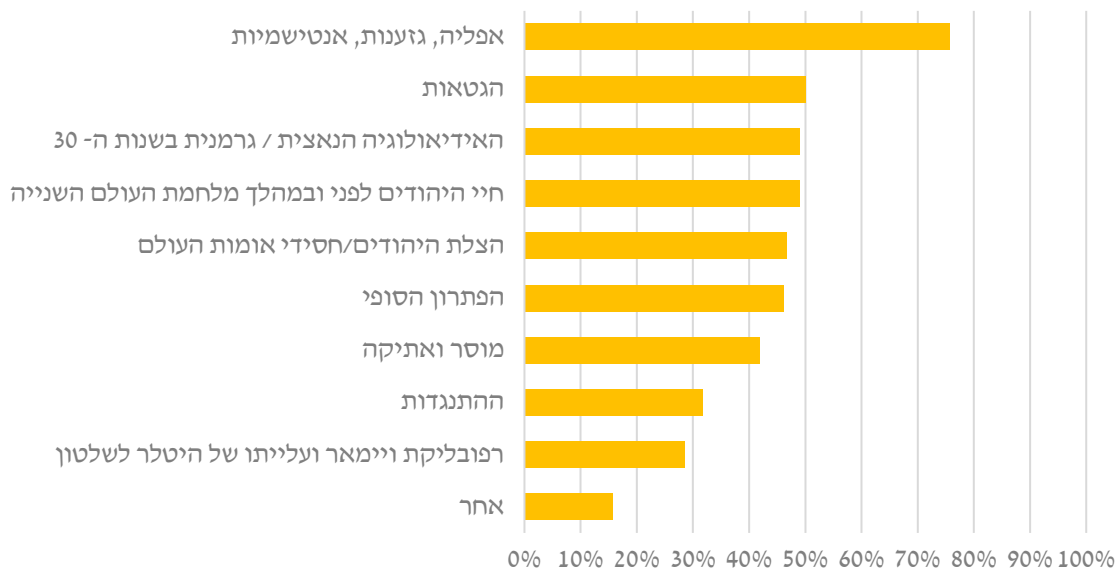
המשתתפים נשאלו האם בבית הספר בו הם מלמדים נוהגים לציין את יום הזיכרון לשואה. 55% ענו בחיוב ו-45% בשלילה. עוד נמצא כי שיעור גבוה יותר של משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן

דיווחו כי נוהגים לציין את יום הזיכרון לשואה בבית ספרם, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה (70% לעומת 39%, בהתאמה).

נושאים מרכזיים בלימודי השואה

המשתתפים נשאלו על הנושאים המרכזיים בהם הם עוסקים במסגרת לימודי השואה והתבקשו לציין עד שלושה נושאים. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 2.

תרשים 2: הנושאים העיקריים בהם עוסקים המשתתפים בלימודי השואה (N = 255)

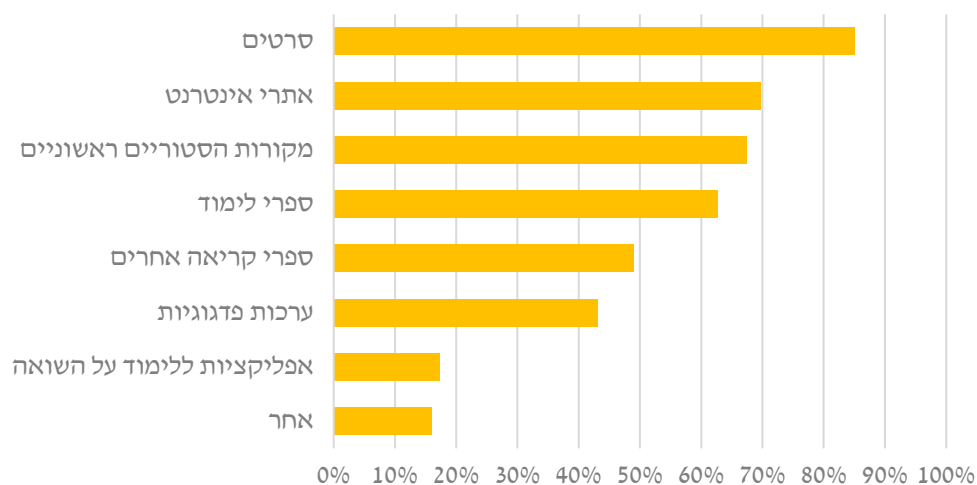
הערה: חלק מן המשיבים ציינו יותר מתשובה אחת, ועל כן סיכום האחוזים עולה על 100%.

מתרשים 2 עולה כי הנושא השכיח ביותר אותו מלמדים כ-75% מהמשתתפים הוא נושא האפליה, הגזענות והאנטישמיות. נושאים נוספים אותם ציינו כמחצית מהמשיבים הם: הגטאות, האידיאולוגיה הנאצית, חיי היהודים לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה, הצלת יהודים והפתרון הסופי.

חומרי למידה בהוראת נושא השואה

המשתתפים נשאלו באילו חומרי למידה הם משתמשים בהוראת נושא השואה. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 3.

תרשים 3: חומרי למידה בהם משתמשים המשתתפים בהוראת נושא השואה (N = 255)

הערה: חלק מן המשיבים ציינו יותר מתשובה אחת, ועל כן סיכום האחוזים עולה על 100%.

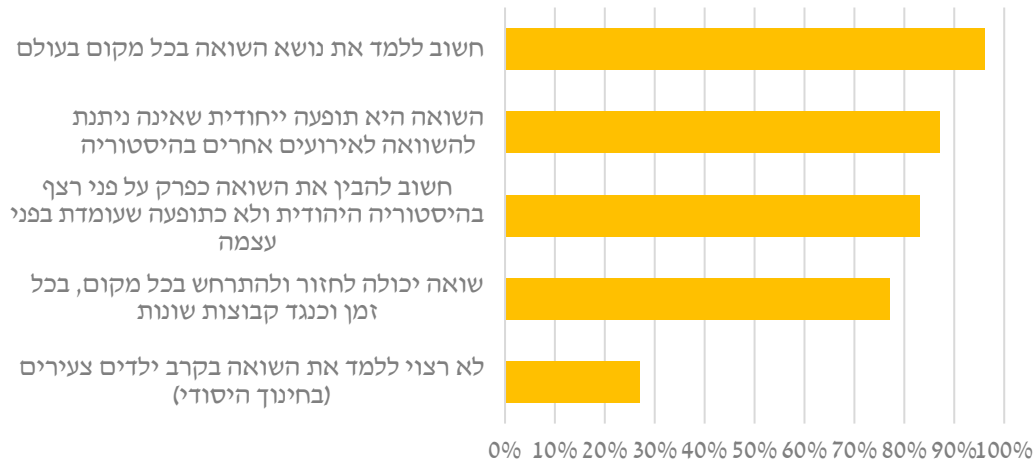
מתרשים 3 עולה כי חומרי הלמידה השכיחים ביותר בקרב המשתתפים הם סרטים (85%). עוד עולה כי 70% מהמשיבים משתמשים באתרי אינטרנט ובמקורות היסטוריים ראשוניים.

עמדות כלפי נושא השואה בקרב כלל המשתתפים

במסגרת השאלון הוצגו בפני כלל המשתתפים מספר היגדים המתייחסים לנושא השואה, ואלו נתבקשו לדרג את מידת הסכמתם עם כל היגד בסולם בן ארבע דרגות³. התפלגות התשובות של המשיבים "מסכים או מסכים מאוד" מופיעה בתרשים 4. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 7.

³ 1=כלל לא מסכים, 2=לא כל כך מסכים, 3=מסכים, 4=מסכים מאוד. לצורך הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים בסולם (3 ו-4) כמסכימים עם העמדה, ושיעורם מתוך כלל המשיבים מוצג בתרשים.

תרשים 4: עמדות המשתתפים כלפי נושא השואה
אחוז המשיבים "מסכים או מסכים מאוד" (N~325)

מתרשים 4 עולה כי ההיגד שלגביו נמצאה מידת ההסכמה הגבוהה ביותר בקרב המשתתפים הוא ש"חשוב ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם" (96%). כמו כן, למעלה מ-80% מהמשיבים הביעו הסכמה כי השואה היא תופעה ייחודית ושחשוב להבינה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית.

עמדות כלפי נושא השואה – השוואה בין סוגי המדינות

במבחן t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בעמדות בין משתתפים משני סוגי המדינות (מדינות מזרח אירופה והבלקן ומדינות מערב אירופה) נתקבלו הבדלים מובהקים ביחס להיגדים: "שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום, בכל זמן וכנגד קבוצות שונות" ו"לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים". משתתפים ממדינות מערב אירופה הביעו הסכמה נמוכה יותר, כי שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום וזמן וכנגד קבוצות שונות והסכמה גבוהה יותר, כי לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן (לוח 7.1).

לסיכום, כ-75% מהמשתתפים מלמדים את נושא השואה. מרביתם עושים זאת במסגרת בית הספר. הנושא הנלמד ביותר בקרב המשתתפים הוא נושא האפליה, הגזענות והאנטישמיות. בהוראת נושא השואה בבית הספר משתמשים רוב המשתתפים בסרטים. כמחצית מהמשתתפים ציינו כי בבית ספרם נוהגים לציין את יום הזיכרון לשואה, כשמנהג זה דווח יותר בקרב משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן, מאשר בקרב משתתפים ממדינות מערב אירופה.

אשר לעמדות כלל המשתתפים כלפי נושא השואה, שיעור גבוה מהם (96%) סבורים כי יש ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם. כמו כן, למעלה מ-80% מסכימים כי השואה היא תופעה ייחודית שאינה ניתנת להשוואה, וכי חשוב להבינה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית. גם כאן נמצאו הבדלים בין המדינות: משתתפים ממדינות מערב אירופה הביעו הסכמה נמוכה יותר, כי שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום וזמן וכנגד קבוצות שונות ומנגד, הסכמה גבוהה יותר, כי לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן.

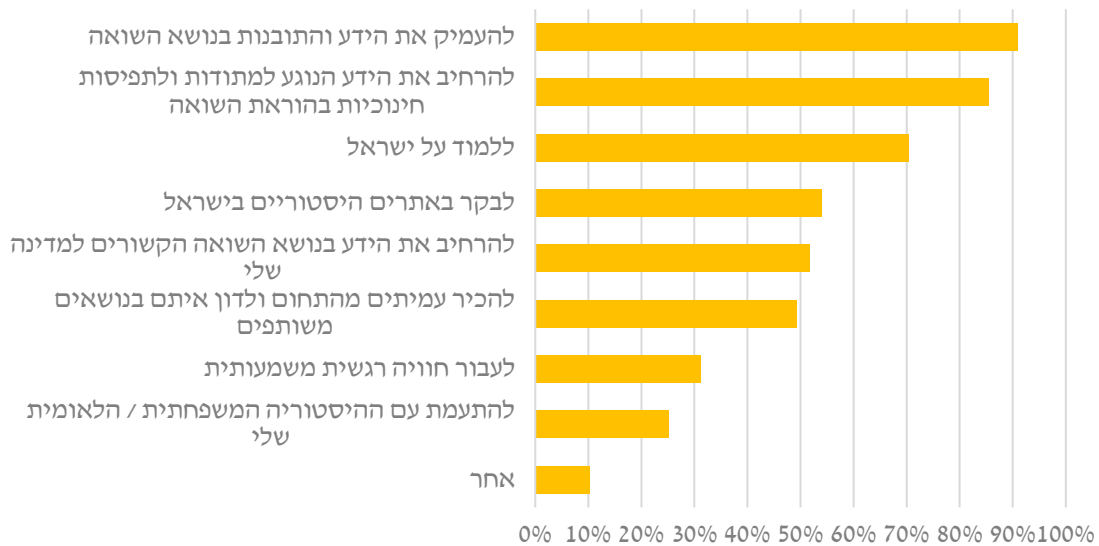
הערכת הסמינר ביד ושם

בחלק זה יוצגו המניעים להשתתפות בסמינר ביד ושם וכן העמדות כלפיו- שביעות רצון, מימוש ציפיות, צרכים והצעות לשיפור.

מניעים להשתתפות בסמינר

במסגרת השאלון למשתתפים נבדקו המניעים להשתתפות בסמינר כדי לעמוד על שיקוליהם ועל צורכיהם של המשתתפים. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 5.

תרשים 5: מניעים להשתתפות בסמינר (N = 331)

הערה: חלק מן המשיבים ציינו יותר מתשובה אחת, ועל כן סיכום האחוזים עולה על 100%.

מתרשים 5 עולה כי המניעים שבגינם בחרו רוב המשתתפים ללמוד בסמינר היו הרצון להעמיק את הידע והתובנות בנושא השואה וכן במתודות ובתפיסות החינוכיות בהוראת השואה (91% ו-85%, בהתאמה).

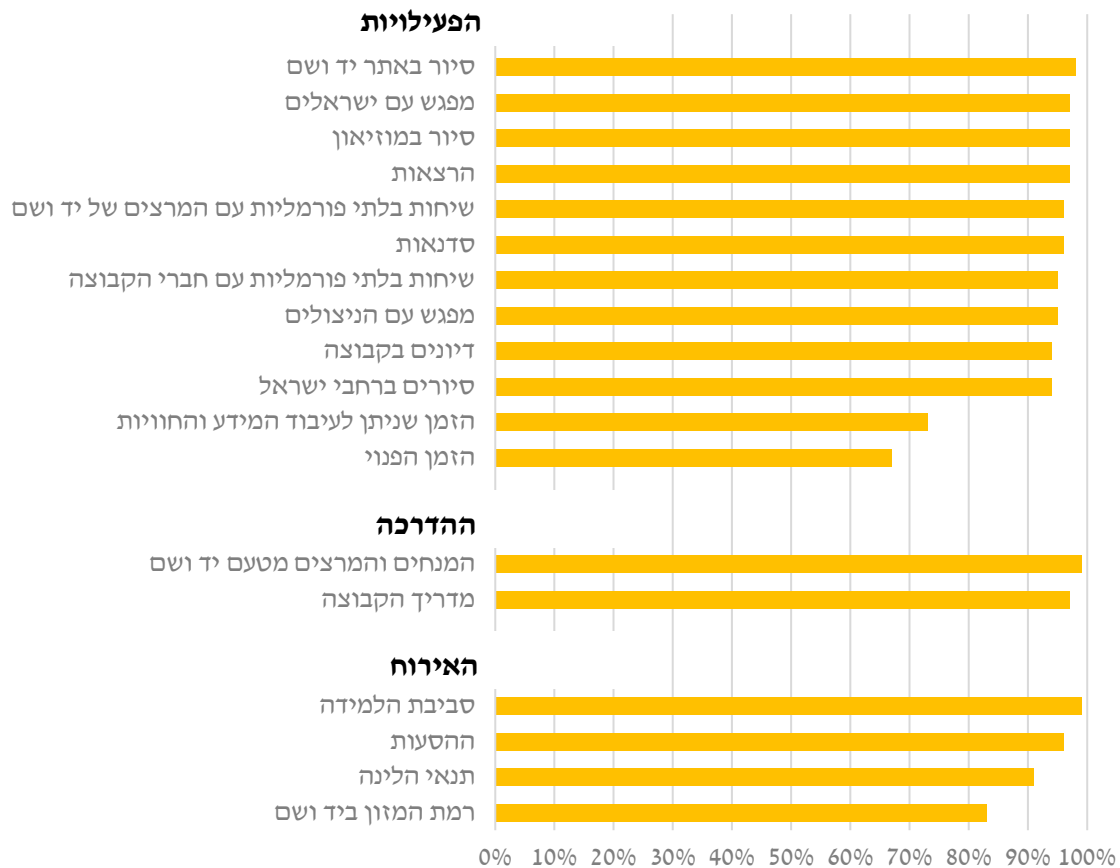
שביעות רצון מהסמינר

לשם בדיקת שביעות רצונם של המשתתפים מהסמינר הוצגו בפניהם מספר היבטים, והם התבקשו לציין את מידת שביעות רצונם מכל היבט בסולם בן ארבע דרגות⁴. בתרשים 6 מופיעה התפלגות

⁴ 1=כלל לא מרוצה, 2=לא כל כך מרוצה, 3=מרוצה, 4=מרוצה מאוד. לצורך הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים בסולם (3 ו-4) כמרוצים, ושיעורם מתוך כלל המשיבים מוצג בתרשים.

תשובותיהם של המשיבים "מרוצה או מרוצה מאד" לפי שלוש קטגוריות תוכן: **הפעילויות, ההדרכה והאירוח**. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 8.

תרשים 6: שביעות רצון מהיבטים שונים בסמינר אחוז המשיבים "מרוצה או מרוצה מאד" (N~310)

מתרשים 6 עולה כי ישנה שביעות רצון רבה מהסמינר ברוב ההיבטים, ובייחוד מההדרכה ומרמת המרצים. ההיבטים שזכו למידה נמוכה יחסית של שביעות רצון הם הזמן הפנוי, הזמן שניתן לעיבוד המידע והחוויית, ורמת המזון (67%, 73% ו-83%, בהתאמה).

שביעות רצון מהסמינר – השוואה בין סוגי המדינות

במבחן t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בשביעות רצון מהסמינר בין משתתפים משני סוגי המדינות (מדינות מזרח אירופה והבלקן ומדינות מערב אירופה) נתקבלו הבדלים מובהקים ביחס להרצאות, מפגש עם הניצולים, המפגש עם הישראלים, הסיורים ברחבי ישראל, השיחות בלתי

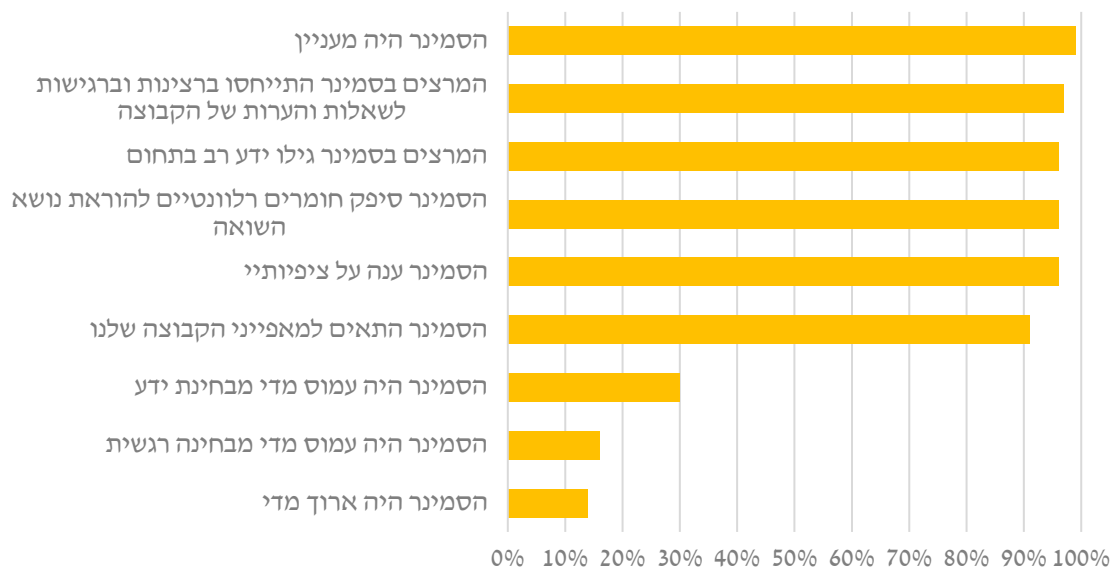
הפורמליות עם המרצים של יד ושם, הזמן שניתן לעיבוד המידע, הזמן הפנוי, תנאי הלינה, רמת המזון ביד ושם וההסעות. נמצא כי שביעות הרצון של משתתפים ממדינות מערב אירופה הייתה נמוכה יותר מזו של משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן, בכל אחד מהנושאים הנ"ל, למעט נושא ההרצאות. בנושא זה, משתתפים ממדינות מערב אירופה הביעו שביעות רצון גבוהה יותר מאשר משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן. המידע המלא מוצג בנספח 1, לוח 8.1.

הערכת הסמינר

בפני המשתתפים הוצגה רשימה של היגדים הנוגעים להערכת סמינר והם התבקשו לציין את מידת ההסכמה עם כל היגד בסולם בן ארבע דרגות⁵. בתרשים 7 מופיעה התפלגות תשובותיהם של המשיבים "מסכים או מסכים מאד". הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 9.

תרשים 7: הערכת הסמינר ביד ושם

אחוז המשיבים "מסכים או מסכים מאד" (N~327)

⁵ 1=כלל לא מסכים, 2=לא כל כך מסכים, 3=מסכים, 4=מסכים מאד. לצורך הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים בסולם (3 ו-4) כמסכימים עם העמדה, ושיעורם מתוך כלל המשיבים מוצג בתרשים.

מתרשים 7 עולה כי המשתתפים מעריכים לחיוב את הסמינר ביד ושם ברוב ההיבטים וניכר כי הוא ענה על ציפיותיהם של מרביתם הגדול (96%). לצד זה, נראה כי ל-30% מן המשיבים יום העיון היה עמוס מבחינת ידע.

הערכת הסמינר – השוואה בין סוגי המדינות

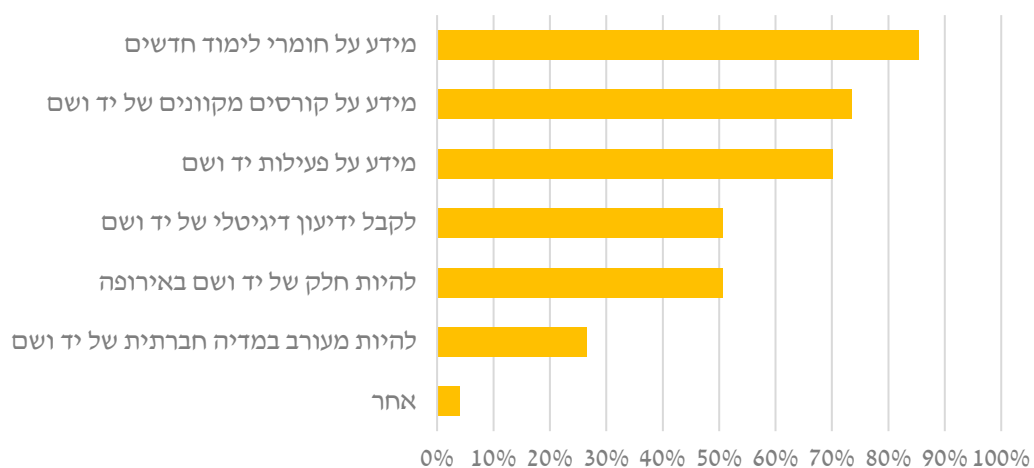
במבחן t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בהערכת הסמינר בין משתתפים משני סוגי המדינות (מדינות מזרח אירופה והבלקן ומדינות מערב אירופה) נתקבלו הבדלים מובהקים ביחס לעומס של הסמינר מבחינת ידע ומבחינה רגשית, אורך הסמינר והתאמתו למאפייני הקבוצה. משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן הביעו הסכמה נמוכה יותר כי הסמינר היה ארוך ועמוס מבחינת ידע ורגש, ומנגד הביעו הסכמה גבוהה יותר כי הוא התאים למאפייני הקבוצה, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 9.1.

בנוסף, נשאלו המשתתפים בשאלון באיזו מידה הם היו ממליצים לקולגה להשתתף בסמינר של יד ושם. 98% מהמשיבים ענו כי היו ממליצים או ממליצים מאד על השתתפות בסמינר לעומת 2% בלבד שלא היו כל כך ממליצים או לא ממליצים כלל.

צרכים והצעות לשיפור

במסגרת השאלון למשתתפים הם נשאלו על מה היו רוצים לקבל מיד ושם. תשובות המשיבים מופיעה בתרשים 8.

תרשים 8: צרכי המשתתפים מיד ושם (N=328)

מתרשים 8 עולה כי הצורך הבולט ביותר של רוב המשיבים הוא לקבל מידע על חומרי לימוד חדשים. צרכים נוספים שצינו כ-70% מהמשיבים נוגעים לקבלת מידע על הקורסים המקוונים ועל הפעילות של יד ושם.

במסגרת השאלון למשתתפים הם נשאלו בשאלה פתוחה על השינויים שהם מציעים עבור תכנית הסמינר. 52 מהמשיבים ציינו כי אין צורך בשינוי תכנית הסמינר. בקרב 158 משיבים עלו ההצעות הבאות:

שיפור בשיטות ובאמצעי ההדרכה (n=57) – "להיות פתוחים יותר ליצירתיות ולדמיון של המורים ולא רק להציע פרויקטים שנבחרו מראש ומאורגנים וגם להתייחס למורים כתלמידים במהלך הסדנה", "יותר זמן לשלבי עבודה ומפגשים, יותר זמן לחקירה עצמאית של יד ושם", "תרגילים קבוצתיים מעשיים יותר", "יותר סיפורים אישיים, יותר זמן במוזיאון", "סדנאות נוספות", "יותר סרטונים".

הקצאת זמן מספקת לעיבוד המידע, דיון, הרהור עצמי (n=46) – "הייתי רוצה קצת יותר זמן להרהור", "זמן ומרחב לעיבוד", "הקצב היה מאוד מהיר, יותר זמן הפסקה לעיכול ושיקוף היה מועיל", "אני מציע להכניס יותר זמן להרהור ולחילופי חוויות של המשתתפים", "יותר מקום לדיון קבוצתי, יותר זמן לשאלות לאחר הרצאות".

ריווח לוחות הזמנים ומתן זמן פנוי (n=32) – "לקיים הרצאות בבוקר וסדנאות אחר הצהריים", "יותר זמן", "אני מתרשם עמוקות מכל מה שהוצע לנו. עם זאת, התוכנית הייתה די עמוסה. חשבתי שזה טוב מאוד, אבל זה גם היה מתיש".

חשיפה מעמיקה יותר לחברה הישראלית (n=25) – "באופן כללי, יותר הרצאות לגבי ישראל", "יותר שיחות עם מקומיים", "עוד קצת פגישות בנושאי ישראל המודרנית".

צמצום המידע התיאורטי והרחבת הלימוד החוויתי (n=20) – "פחות הרצאות ויותר סדנאות", "יותר מדי מידע בתוך זמן קצר מידי".

הוספת תכני למידה ספציפיים (n=20) – "יותר זמן להקדיש לבחינת איך היו החיים של הניצולים לאחר תום המלחמה", "נקודת מבט אתית של התנהגות המבצעים", "הייתי מציע יותר נושאים על תפקידן של נשים בשואה", "הרצאה על פסיכולוגיה של השואה", "הוסף עוד זמן לחקר החיים היהודיים לפני המלחמה".

מתודות להעברת המידע בהתאם לאוכלוסיית היעד (n=17) – "יום עיון ספציפי למורים לחינוך על-תיכוני", "היה מועיל להתייחס יותר ספציפית להוראת ילדים בבית הספר היסודי", "התאמת החומרים המוכנים לגיל התלמידים איתם עובדים המורים המשתתפים בסמינר", "מהם הניואנסים בהוראת השואה עבור תלמידי בית ספר רוסי".

אחר (n=9) – התאמת התכנים לרקע המשתתפים (מבחינת ידע, עמדות, תרבות) (n=4): "אפשר לבקר בארכיון יד ושם עם הזדמנות לכל משתתף ללמוד את החומר ההיסטורי המקומי של אזורו", "יש לציין את עמדת האוכלוסייה היהודית לפני המלחמה תוך התחשבות במדינת מגוריהם, בפרט בבלארוס, ולא בברית המועצות..." תנאים פיזיים (n=3): "השתתפנו בשני חלקים מהסיור במוזיאון (עד 1939 ואחריו), שני הטיולים האלה היו מאוד מתישים מבחינה גופנית..." ; שיח עם עמיתים ממדינת המוצא (n=2), "אני מציע לארגן פגישה של מורים פולנים וישראלים".

לסיכום, מן הממצאים עולה כי רוב המשתתפים בחרו ללמוד בסמינר כדי להעמיק את הידע בנושא השואה ולהרחיב את ההיכרות עם המתודות והתפיסות החינוכיות בהוראת הנושא. ניכר כי ישנה שביעות רצון רבה מהסמינר, ברוב ההיבטים, ובקרב משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן לרוב יותר מאשר משתתפים ממדינות מערב אירופה. כמו כן, ניכר כי הסמינר ענה על ציפיותיהם של רוב המשתתפים ואלו היו ממליצים עליו בפני קולגות (96%-98%, בהתאמה). לצד זה, הוצע בקרב חלק מהמשתתפים לשפר את שיטות ואמצעי ההדרכה בסמינר ולהקצות זמן מספק לעיבוד המידע. עוד עלה הצורך של רוב המשתתפים לקבל מידע מיד ושם על חומרי לימוד חדשים.

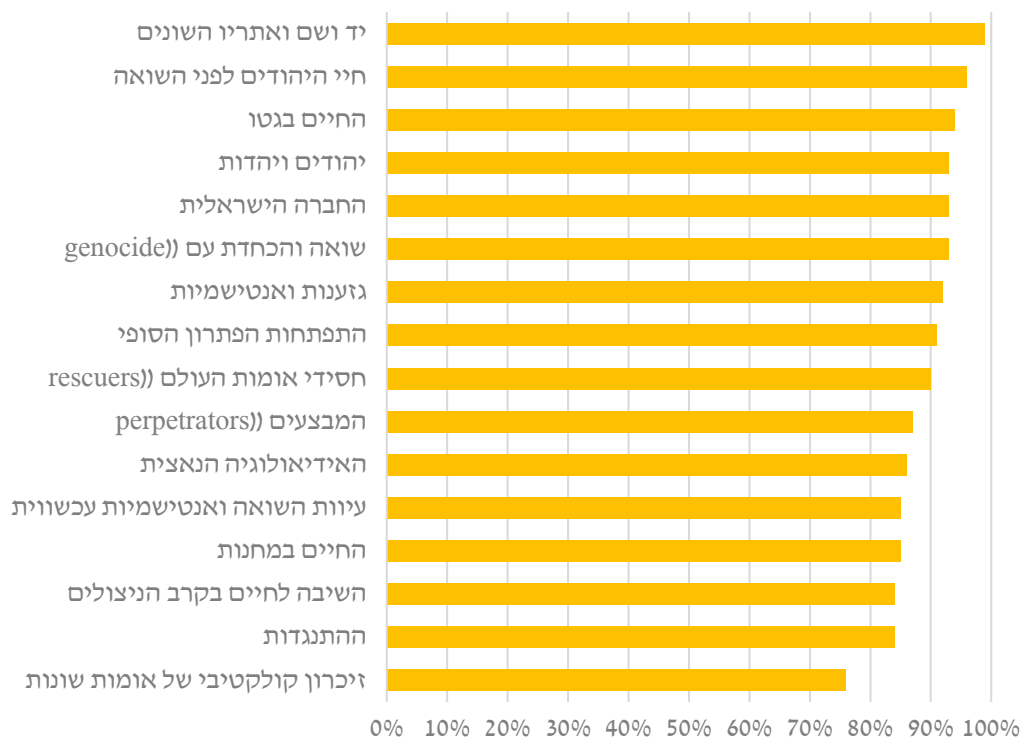
תרומת הסמינר למשתתפיו

תרומת הסמינר למשתתפיו נבחנה בשאלון באמצעות רשימת היגדים אשר עסקו **בהיבט האקדמי** (ידע חדש בנושאים מסוימים) ו**בהיבט הפדגוגי** (ידע חדש בפדגוגיה ובדיקטיקה של הוראת השואה). המשיבים התבקשו לציין את מידת ההסכמה עם כל היגד בסולם בן ארבע דרגות⁶. המידע המלא מוצג בנספח 1, לוחות 10-11.

תרומת הסמינר בהיבט האקדמי

בתרשים 9 מופיעה התפלגות תשובותיהם של המשיבים "מסכים או מסכים מאד" עם ההיגדים העוסקים בהיבט האקדמי.

תרשים 9: תרומת הסמינר בהיבט האקדמי
אחוז המשיבים "מסכים או מסכים מאד" (N~327)

⁶ 1=כלל לא מסכים, 2=לא כל כך מסכים, 3=מסכים, 4=מסכים מאד. לצורך הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים בסולם (3 ו-4) כמסכימים עם העמדה, ושיעורם מתוך כלל המשיבים מוצג בתרשים.

מתרשים 9 עולה כי הנושאים שבהם נתרמו המשתתפים במידה הרבה ביותר הם: יד ושם ואתריו השונים, חיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו, יהודים ויהדות, החברה הישראלית, שואה והכחדת עם, גזענות ואנטישמיות והתפתחות הפתרון הסופי. הנושא שבו נתרמו המשתתפים במידה הפחותה ביותר הוא הזיכרון הקולקטיבי של אומות שונות.

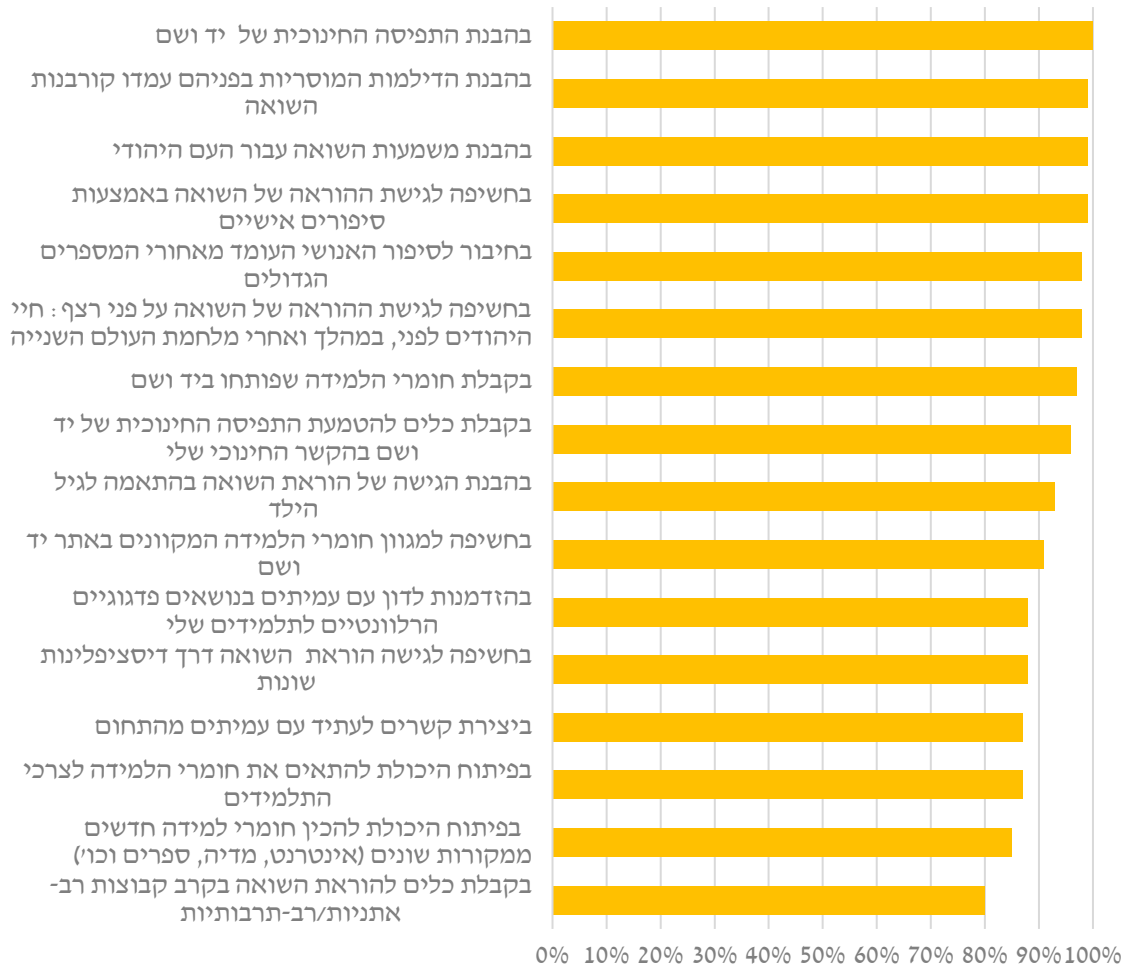
תרומות הסמינר בהיבט האקדמי – השוואה בין סוגי המדינות

במבחן t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בתפיסת התרומה האקדמית של הסמינר בין משתתפים משני סוגי המדינות (מדינות מזרח אירופה והבלקן ומדינות מערב אירופה) נתקבלו הבדלים מובהקים ביחס לנושאים הבאים: חיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו, התפתחות הפתרון הסופי, החברה הישראלית, יהודים ויהדות וזיכרון קולקטיבי של אומות שונות. נמצא כי משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן נתרמו יותר בנושאים הקשורים לחברה הישראלית, יהודים ויהדות וזיכרון קולקטיבי של אומות שונות, ומנגד נתרמו פחות בנושאים הקשורים לחיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו והתפתחות הפתרון הסופי, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 10.1.

תרומות הסמינר בהיבט הפדגוגי

בתרשים 10 מופיעה התפלגות תשובותיהם של המשיבים "מסכים" או "מסכים מאד" עם ההיגדים העוסקים בהיבט הפדגוגי.

תרשים 10: תרומת הסמינר בהיבט הפדגוגי
אחוז המשיבים "מסכים או מסכים מאוד" (N~328)

מתרשים 10 עולה כי התרומה הבולטת ביותר של הסמינר היא בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם (100%). עוד ציינו למעלה מ-95% מהמשיבים כי הסמינר תרם להם בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה, בהבנת משמעות השואה עבור העם היהודי, בחשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפורים אישיים, בחשיפה לגישת ההוראה של השואה על פני רצף, בקבלת חומרי למידה שפותחו ביד ושם ובקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם. התרומה הפחות בולטת של הסמינר למשתתפים היא במתן כלים להוראת השואה בקרב קבוצות רב-תרבותיות.

תרומות הסמינר בהיבט הפדגוגי – השוואה בין סוגי המדינות

במבחן t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בתפיסת הפדגוגית של הסמינר בין משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן למדינות מערב אירופה נתקבלו הבדלים מובהקים ביחס לרוב הנושאים: בקבלת הכלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם, בחשיפה לגישת הוראת השואה דרך דיסציפלינות שונות, בהבנת הגישה של הוראת השואה בהתאמה לגיל הילד, בחשיפה לגישת ההוראה באמצעות סיפורים אישיים, בפיתוח היכולת להתאים את חומרי הלמידה לצרכי התלמידים, בפיתוח היכולת להכין חומרי למידה חדשים ממקורות שונים, בהזדמנות לדון עם עמיתים בנושאים פדגוגיים הרלוונטיים לתלמידים, ביצירת קשרים לעתיד עם עמיתים מומחים ובחשיפה לחומרי הלמידה המקוונים ביד ושם. נמצא כי משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן נתרמו יותר ממשתתפים ממדינות מערב אירופה בכל אחד מהנושאים הנ"ל, למעט בנושא החשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפורים אישיים. בנושא זה נתרמו יותר משתתפים ממדינות מערב אירופה מאשר משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 1, לוח 11.1.

לסיכום, מן הממצאים עולה כי המשתתפים נתרמו מהסמינר הן בהיבט האקדמי והן בהיבט הפדגוגי. **בהיבט האקדמי** בלטה תרומת הסמינר למשתתפים בנושאים הנוגעים ליד ושם ואתריו השונים, חיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו, יהודים ויהדות, החברה הישראלית, שואה והכחדת עם, גזענות ואנטישמיות והתפתחות הפתרון הסופי. נמצא כי משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן נתרמו יותר בנושאים הקשורים לחברה הישראלית, יהודים ויהדות וזיכרון קולקטיבי של אומות שונות, ומנגד פחות נתרמו בנושאים הקשורים לחיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו והתפתחות הפתרון הסופי, זאת בהשוואה למשתתפים ממדינות מערב אירופה.

בהיבט הפדגוגי בלטה תרומת הסמינר בקבלת הכלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם, בחשיפה לגישת הוראת השואה דרך דיסציפלינות שונות, בהבנת הגישה של הוראת השואה בהתאמה לגיל הילד, בחשיפה לגישת ההוראה באמצעות סיפורים אישיים, בפיתוח היכולת להתאים את חומרי הלמידה לצרכי התלמידים, בפיתוח היכולת להכין חומרי למידה חדשים ממקורות שונים, בהזדמנות לדון עם עמיתים בנושאים פדגוגיים הרלוונטיים לתלמידים, ביצירת קשרים לעתיד עם עמיתים מומחים ובחשיפה לחומרי הלמידה המקוונים ביד ושם. בהיבט זה נמצא כי משתתפים ממדינות מזרח אירופה והבלקן לרוב נתרמו יותר, מאשר משתתפים ממדינות מערב אירופה.

בוגרי הסמינר

פרטי רקע

במסגרת המחקר מילאו את השאלון 585 בוגרים, אשר השתתפו בסמינר ביד ושם בין השנים 2014-2018. כמו כן, נערכו ראיונות עומק עם 12 בוגרים. להלן יוצגו נתוני הרקע של אותם בוגרים. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוחות 12-15.

פרופיל אישי ומקצועי של הבוגרים

מגדר: 71% מהבוגרים הם נשים ו-29% הם גברים.
מדינה: הבוגרים הגיעו מ-29 מדינות באירופה. 57% הגיעו ממדינות מזרח אירופה והבלקן, ו-43% ממדינות מערב אירופה. מרבית הבוגרים הם מגרמניה ורוסיה.
השכלה: רוב הבוגרים בעלי תעודת הוראה (49%) או תואר שני (40%).
תחום העיסוק: 77% מהבוגרים עוסקים בתחום החינוך, מתוכם 61% הם מורים.
אוכלוסיית יעד: רוב הבוגרים מלמדים תלמידי תיכון (54%) וחטיבת ביניים (44%).

פרופיל הבוגרים בראיונות העומק:

מגדר: 4 נשים ו-8 גברים.
מדינה: הבוגרים שרואיינו הם מארבע מדינות: 3 מגרמניה, 3 מפולין, 3 מברית המועצות לשעבר והשאר מיוון (1), מקרואטיה (1) ומבריטניה (1).
תחום עיסוק: 4 מהבוגרים הם מורים פעילים להיסטוריה בחטיבות ביניים ובתיכונים ו-8 עוסקים בחקר השואה, בהכשרה והנחיית מורים או במחקר באקדמיה.

הוראת נושא השואה

במסגרת השאלון נשאלו הבוגרים האם הם מלמדים את נושא השואה. בקרב 572 המשיבים, 71% ענו בחיוב ו-29% ענו בשלילה. נציין כי מחציתם של האחרונים הם מורים (50%). המידע המלא על תחום עיסוקם מוצג בנספח 2, לוח 16.

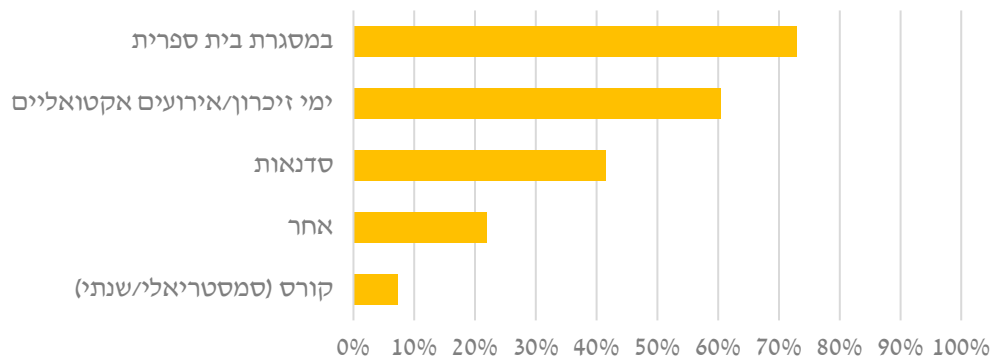
בפני המשתתפים אשר מלמדים את נושא השואה, הוצגו מספר שאלות העוסקות בהוראת הנושא.

בחלק זה יוצגו ממצאים הנוגעים לבוגרים המלמדים כיום את נושא השואה ($N=409$). חלק מהשאלות זהות לאלו שעליהן נשאלו המשתתפים.

מסגרות להוראת נושא השואה

תחילה נשאלו הבוגרים בשאלון על המסגרת בה הם מלמדים את נושא השואה. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 11.

תרשים 11: המסגרות בה מלמדים הבוגרים את לימודי השואה ($N=414$)

מתרשים 11 עולה כי המסגרות העיקריות בהן מלמדים הבוגרים את נושא השואה הן בית הספר (כ-70%) וימי זיכרון (60%).

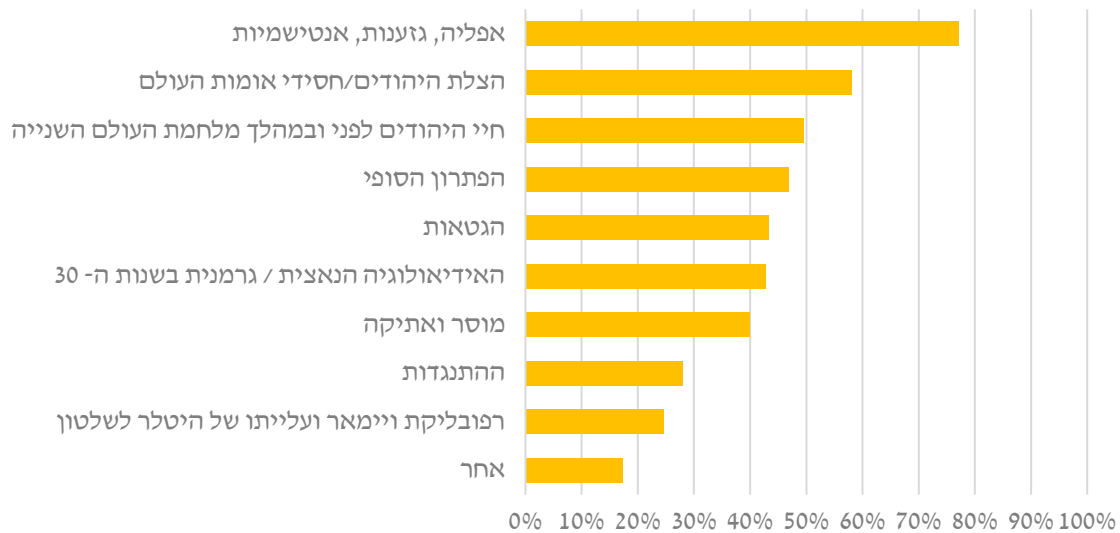
ציון יום הזיכרון לשואה בבית הספר

הבוגרים נשאלו בשאלון האם בבית הספר בו הם מלמדים נוהגים לציין את יום הזיכרון לשואה. 68% ענו בחיוב ו-32% בשלילה. עוד נמצא כי שיעור גבוה יותר של בוגרים ממדינות מזרח אירופה והבלקן דיווחו כי נוהגים לציין את יום הזיכרון לשואה בבית ספרם, בהשוואה לבוגרים ממדינות מערב אירופה (77% לעומת 50%, בהתאמה).

נושאים מרכזיים בלימודי השואה

בנוסף, נשאלו הבוגרים בשאלון על הנושאים המרכזיים בהם הם עוסקים במסגרת לימודי השואה והתבקשו לציין עד שלושה נושאים. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 12.

תרשים 12: הנושאים העיקריים בהם עוסקים הבוגרים בלימודי השואה (N = 502)

מתרשים 12 עולה כי הנושא השכיח ביותר אותו מלמדים כ-80% מהמבוגרים הוא נושא האפליה, הגזענות והאנטישמיות. נושאים נוספים אותם ציינו כמחצית מהמשיבים הם: הצלת היהודים, חיי היהודים לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה והפתרון הסופי.

בקרב הבוגרים שרואיינו עלה, כי בהוראת נושא השואה הם מאמצים את העקרונות הפדגוגיים של יד ושם:

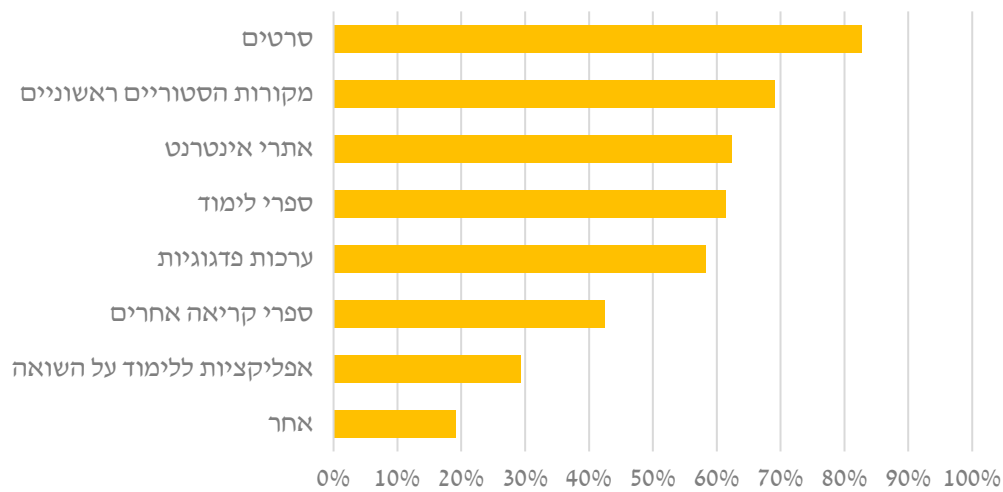
"מצאתי את הרעיון ללמד דרך נקודת המבט של הקורבן והעדויות ממנו כמועיל מאד והשתמשתי בזה לאחר מכן בהקשר של הוראת השואה והשמעת קולם של הניצולים בכיתות".

"מיד ושם למדתי לאו דווקא לבחור בסיפורים מעוררי תדהמה או מפחידים או עצובים, אלא גם לספר סיפורים שמחים, סיפורים על ניצולים. ככה יוצרים בכיתה דיון, תגובה. לא רק הלם".

חומרי למידה בהוראת נושא השואה

עוד נשאלו הבוגרים בשאלון על חומרי הלמידה בהם משתמשים בהוראת נושא השואה. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 13.

תרשים 13: חומרי למידה בהם משתמשים הבוגרים בהוראת נושא השואה (N = 412)

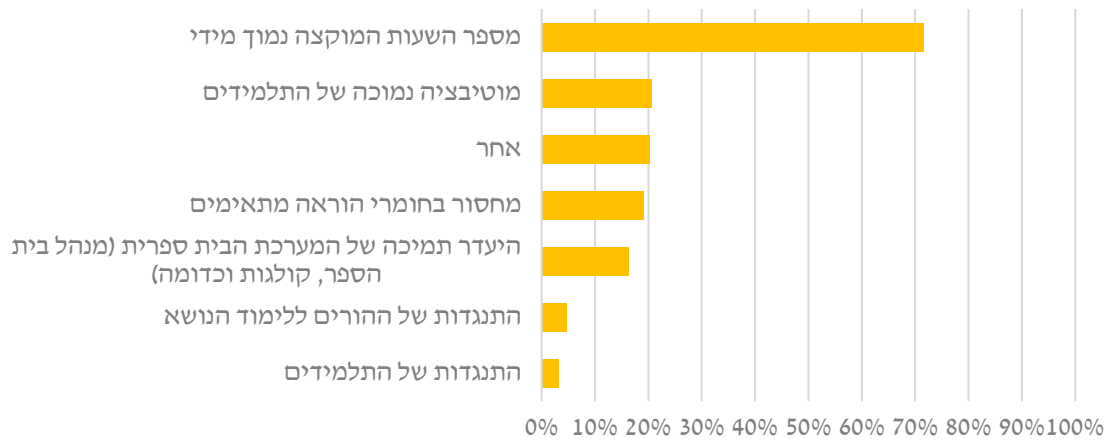

מתרשים 13 עולה כי חומרי הלמידה השכיחים ביותר בהם משתמשים כ-80% מהבוגרים הם סרטים. חומרי למידה נוספים אותם ציינו כ-70% מהמשיבים הם מקורות היסטוריים ראשוניים.

קשיים בהוראת נושא השואה

הבוגרים נשאלו בשאלון על הקשיים המרכזיים בהוראת השואה בבית הספר. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 14.

תרשים 14: קשיים מרכזיים בהוראת נושא השואה (N = 502)

מתרשים 14 ניכר כי הקושי המרכזי בהוראת השואה בבית הספר הוא מספר השעות הנמוך. גם בראיונות עימם נשאלו הבוגרים על אתגריהם בהוראת השואה. הנושאים המרכזיים שעלו הם: מיעוט שעות לימוד המוקדש לנושא השואה בבית הספר, מוטיבציה נמוכה של התלמידים ללימודי השואה והתמודדות עם עמדות שליליות שלהם כלפי ישראל. בהקשר זה ציינו המרואיינים כי בעוד שחלק מהתלמידים מגלים עניין וסקרנות, אחרים מפגינים אדישות או דחייה. להערכתם, יש בני נוער החשים שנושא השואה כבר לא רלוונטי כיום, או שעסקו בו די הצורך בעבר. להלן דוגמאות:

מיעוט שעות לימוד:

"הנושא אינו נמצא בתכנית הלימודים ביוון כך שכמות החשיפה של התלמידים תלויה בעניין האישי של המורה בנושא".

"הוראת השואה בגרמניה שונה מאוד בחלק מבתי הספר... היינו רוצים שיהיה לנו הרבה יותר זמן לעשות הרבה פרויקטים".

מוטיבציה נמוכה ללימוד השואה:

"התלמידים שלי טוענים שאנטישמיות וגזענות הם נושאים ישנים, וכצעירים החיים בחברה רב תרבותית הם מאמינים שזה נושא למבוגרים. אני מנסה להראות להם שהנושא הזה עדיין רלוונטי".

"רבים מהתלמידים שלי הם מהבלקן, הם מהגרים, אז אני מנסה לשלב את סיפוריהם ולהראות להם את הנושא מנקודת המבט הזו, של הגירה וגזענות".

עמדות שליליות כלפי ישראל:

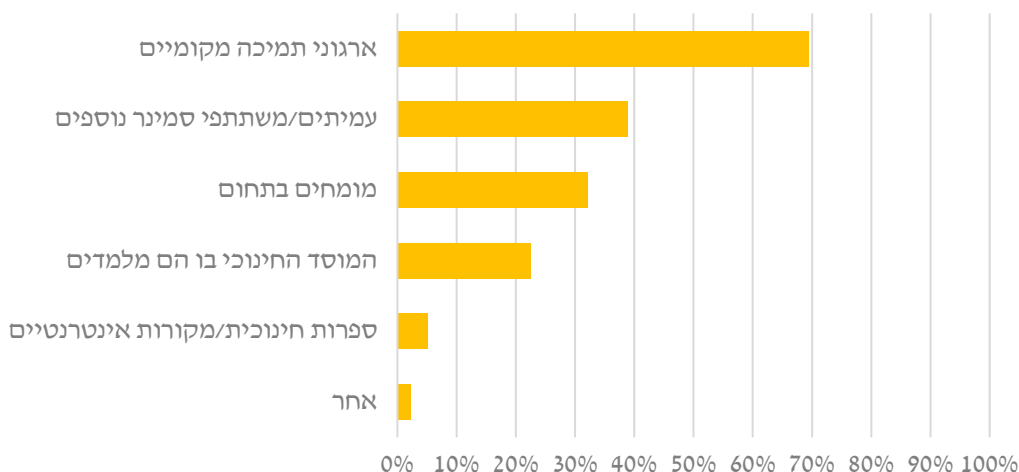
“לפעמים אני נתקל בסטריאוטיפים אצל התלמידים. הם אוספים מידע מהאינטרנט, דברים ניאו-אנטישמיים, עלולים לחזור על אמירות כמו 'היהודים שולטים בעולם' ודברים כאלה”.

“מורים שגרים בערים גדולות יותר לעתים נתקלים בקשיים עם חלק מהתלמידים. יש שם יותר פליטים ולפעמים יש להם יותר דעות קדומות, או מושגים שגויים לגבי השואה. אז זה יכול להיות אתגר”.

סיוע מקומי בהוראת נושא השואה

לבסוף, נשאלו הבוגרים בשאלונים האם הם מקבלים סיוע מקומי בהוראת נושא השואה. כמחצית מהמשיבים השיבו על כך בחיוב וכמחציתם השיבו בשלילה. בתרשים 15 מוצגת התפלגות התשובות של המשיבים אשר פירטו את גורמי הסיוע בהוראת הנושא.

תרשים 15: גורמים מקומיים המסייעים בהוראת נושא השואה (N = 177)

מתרשים 15 עולה כי גורמי הסיוע השכיחים ביותר בקרב הבוגרים הם ארגוני תמיכה מקומיים (69%) כגון: מרכזים ללימודי שואה, מרכזים יהודיים מקומיים (בית כנסת, מרכזי תרבות), רשת "חינוך אחרי אושוויץ" וכדומה.

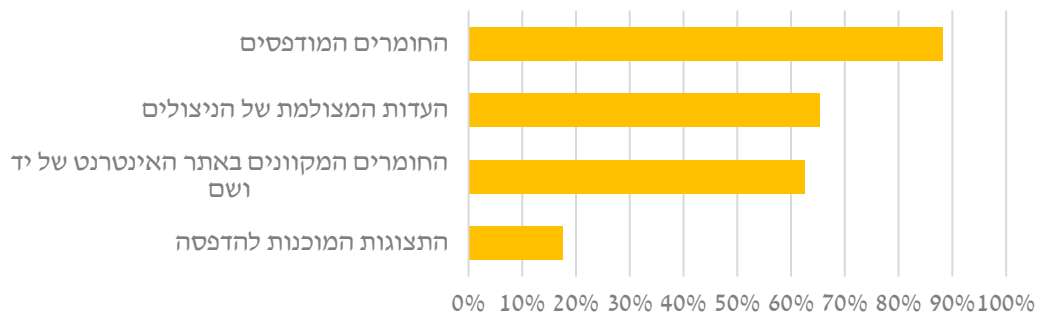

לסיכום, כ-70% מהבוגרים מלמדים את נושא השואה. רובם עושים זאת במסגרת בית הספר וימי זיכרון. בהוראת נושא השואה, רוב הבוגרים מלמדים את נושא האפליה, הגזענות והאנטישמיות ומשתמשים בעיקר בסרטים ובמקורות היסטוריים ראשוניים. מן הראיונות עלה כי הבוגרים אימצו את הגישה הפדגוגית של יד ושם. כמו כן, ציינו כמחצית מהבוגרים כי הם מסתייעים בגורמים מקומיים, כדוגמת מרכזים ללימודי שואה ומרכזים יהודיים מקומיים. לצד זאת, ניכר כי הבוגרים מתמודדים עם כמה אתגרים בהוראת הנושא בהם: מספר השעות המוקדשות ללימוד הנושא בבית הספר, רמת המוטיבציה של התלמידים ועמדותיהם כלפי ישראל.

שימוש בחומרים של יד ושם

במסגרת השאלון נשאלו הבוגרים על החומרים של יד ושם בהם משתמשים. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 16.

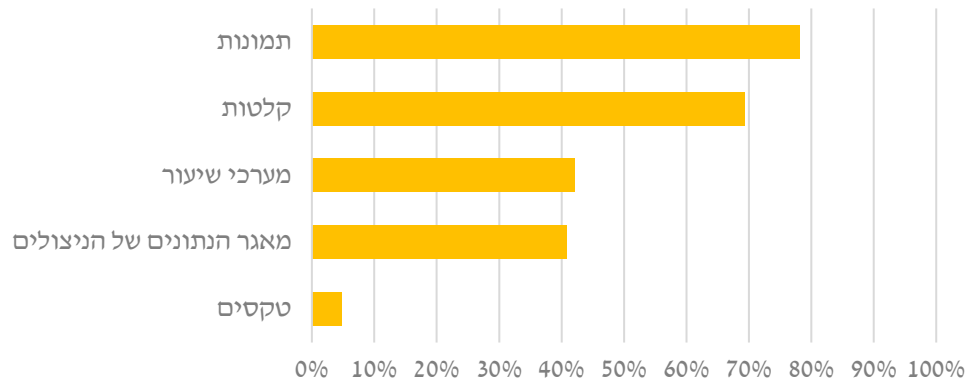
תרשים 16: החומרים של יד ושם בהם משתמשים הבוגרים (N = 539)

מתרשים 16 עולה כי החומרים השכיחים ביותר לשימוש בקרב הבוגרים הם החומרים המודפסים (88%). מנגד, החומרים הפחות שכיחים הם התצוגות המוכנות להדפסה (18%).

בהמשך לכך, נשאלו הבוגרים על החומרים המקוונים של יד ושם בהם משתמשים. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 17.

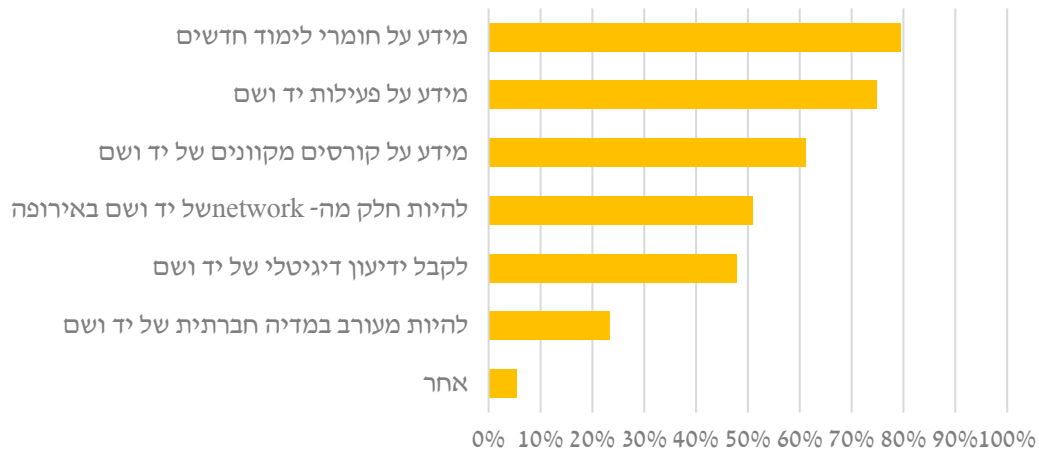
תרשים 17: החומרים המקוונים של יד ושם בהם משתמשים הבוגרים (N = 466)

מתרשים 17 עולה כי החומרים המקוונים השכיחים ביותר לשימוש בקרב הבוגרים הם התמונות (78%) והקלטות (69%). מנגד, החומרים המקוונים שבהם נעשה הכי פחות שימוש הם הטקסים (5%).

עוד נשאלו הבוגרים מה היו רוצים לקבל מיד ושם, כאנשי חינוך. התפלגות התשובות של המשיבים מופיעה בתרשים 18.

תרשים 18: צרכי הבוגרים מיד ושם (N = 556)

מתרשים 18 עולה כי כ-80% מהבוגרים רוצים לקבל מיד ושם מידע על חומרי לימוד חדשים ומידע על פעילותו. עוד ציינו כ-60% מהבוגרים כי היו רוצים לקבל מידע על קורסים מקוונים. לצד זה, שיעור נמוך יחסית ביקשו להיות מעורבים במדיה החברתית של יד ושם (23%).

בראיונות עימם ציינו רוב הבוגרים כי הם מסתייעים בהוראה במשאבים החינוכיים של יד ושם, בדגש על הערכות שקיבלו בסמינר ובחומרים המקוונים המצויים באתר. כמו כן, חלקם ציינו כי נוהגים לשתף בחומרים את הצוות החינוכי שבבית הספר.

"השתמשתי בכל החומרים שקניתי, הם שימושיים להפליא. קיבלנו המון חומרים מיד ושם, למשל ספרים וסרטים. אני מראה לתלמידים שלי מסמכים ותמונות מיד ושם ומלמד אותם לעבוד עם זה".

"מפעם לפעם אני ניגש למחשב לאתר יד ושם, מוציא משם סיפורים על קורבנות השואה ומספר אותם לתלמידים שלי".

"קיבלנו הרבה חומרים להראות לתלמידים שלנו. חלקתי את החומרים שקיבלתי עם מורי ביה"ס. בעבר לא היו לנו הרבה חומרים פדגוגיים המותאמים לגילאי התלמידים שלנו".

מנגד, מספר מצומצם של בוגרים ציינו, כי החומרים אינם מתאימים לצורכיהם בשל אי התאמה גילאית, שפתית או רמת לימוד.

גיל: "זו הייתה הזדמנות נפלאה לרכוש חומרי לימוד אבל אני חושב שהרבה מזה הותאם ללימוד בני נוער או ילדים, ולא היו הרבה דברים שהתאימו להוראת מבוגרים".

תרבות ושפה: "הרבה מהקורס והחומרים לא באמת התאימו לנו, לצערי. אנחנו צריכים לחבר את התלמידים שלנו באמצעות סיפורים על האזור שלנו – יוון, או לפחות ארצות הבלקן. גם מבחינת השפה... זו בעיה".

"אני נתקלת בקושי במשלב השפה... יש צורך בחומרים בשפה יותר פשוטה ונגישה, וגם עכשווית".

לסיכום, רוב הבוגרים משתמשים בחומרים המודפסים של יד ושם וכן בתמונות ובקלטות. לרוב התאימו החומרים לאוכלוסיות השונות, אך לעיתים ישנו צורך בהתאמות על פי גיל, תרבות ושפה. רוב הבוגרים הביעו רצון לקבל מיד ושם מידע על חומרי לימוד חדשים ועל הפעילות המתקיימת בו.

הערכה כללית של הסמינר בראייה לאחור

בחלק זה יוצגו הציפיות, החוזקות וההצעות לשיפור הסמינר כפי שעלו בקרב הבוגרים, בראייה לאחור.

ציפיות הבוגרים מהסמינר

בראיונות נשאלו הבוגרים על ציפיותיהם מהסמינר בראייה רטרוספקטיבית. מתשובותיהם עלה, כי ציפו להעמיק את הידע בנושא השואה, באופן שיתמוך בהוראה שלהם; ללמוד גישות ושיטות בהוראת השואה, בדגש על הגישה של יד ושם; ללמוד מפי מומחי ידע; וכן לבקר בישראל ולהכיר את החברה הישראלית. ניתן לומר כי ציפיות אלו מומשו במידה רבה (ראה תת פרק "חוזקות הסמינר בראיית הבוגרים" ובפרק "השפעת הסמינר בראיית הבוגרים").

לימוד והעמקה בנושא השואה

"מעולם לא למדתי על נושא השואה באופן אקדמי, שיטתי, עם מבנה. חיפשתי לימוד יותר שיטתי... ציפיתי שהשתתפות בסמינר תהיה משמעותית ושאוכל ממש להתעמק במבנה של יד ושם ובתכנים".

"ציפיתי ללמוד עוד על השואה, ובמיוחד על השואה מנקודת המבט של יד ושם. אתה יכול לקרוא ספרים ולצפות בסרטים אבל לפעמים זה חשוב לראות בעצמך כדי להבין את הרקע".

לימוד גישות ושיטות בהוראת השואה

"התעניינתי בגישת יד ושם להוראה. בגרמניה בדרך כלל מתחילים לדבר על השואה בגילאים יותר מבוגרים מאשר בישראל, והייתי רוצה לדעת איך מדברים עם ילדים צעירים על השואה, נקודת מבט חינוכית על הנושא הזה"

"עניינה אותי הגישה להוראת השואה בישראל וביד ושם. לראות איך זה נעשה שם, ללמוד ממומחים בתחום הזה"

ללמוד על ישראל

"אמנם הייתי בישראל בעבר אבל הייתי סקרן ללמוד יותר לעומק על התרבות ועל ההיסטוריה של המקום. זה מעניין מנקודת המבט של עיסוק בנושא השואה"

"הייתי סקרן מאד לגבי האומה ולגבי הארץ, ואיך זה הולך להיראות. כמובן כל עניין הסכסוך, הייתי פתוח לראות ולשמע את שני הצדדים"

חוזקות הסמינר בראיית הבוגרים

במסגרת הראיונות נתבקשו הבוגרים לציין את נקודות החוזקה של הסמינר. בתשובותיהם עלתה התייחסות לסוגיות הבאות: תכנית עשירה ומגוונת, למידה מפי מומחי ידע, למידה חווייתית, מפגש עם ניצולי שואה והחוויה הקבוצתית.

תכנית עשירה ומגוונת

"התהליך של הסמינר היה מאד מוצלח. זה היה תצריף שמורכב מהרבה דברים ונבנה באופן הדרגתי. היו סיורים בישראל, ראינו את ירושלים, היו הרצאות וגם סיורי מוזיאון וסדנאות".

"חשבתי שזו תהיה רק חוויה אמוציונאלית וזה היה מרגש מאד אבל זה היה הרבה יותר מזה, הייתה גם חווית לימוד".

"הסמינר העביר את המגוון שיש בחברה הישראלית. היו דוברים יהודים אורתודוקסיים והיו גם דוברים ליברלים. אפילו שמענו על הפרספקטיבה הפלסטינית ועל הקושי להביא תלמידים ערבים לבקר ביד ושם".

למידה ממומחי ידע

"המרצה היה מרתק. קראתי את הספרים שלו בעבר ולא שיערתי שיביאו אותנו לדבר איתנו. זה היה מצוין, הוא לגמרי שבה את תשומת הלב של כל האנשים בחדר"... "בסמינר יצא לי לפגוש אנשי מקצוע ברמה גבוהה מאד ללמוד מהם ולפתח את הגישה החינוכית שלי בעקבות זה".

למידה חווייתית

"חלק מהחלקים הכי טובים היו קשורים לדברים האקטיביים שעשינו, שהיו מועילים בהחלט. למשל הייתה פעילות שבה שחזרנו רחוב פולני. שמנו את עצמנו בנעליים שלהם. אני גילמתי רוכל פולני בכפר. זה גרם לי להבין יותר את המציאות בה כולם חיו, ונתן לי הזדמנות לחוות רגש".

מפגש עם ניצולי שואה

"הדבר שהיה חשוב לי הוא ההיבט של ההיסטוריה החיה, הזדמנות להיפגש עם אנשים שהיו שם אנשים ששרדו את השואה כילדים קטנים, אנשים שיכולים לדבר על ניסיונם האישי"

"מבחינתי הדבר הכי משמעותי היה ההזדמנות לפגוש את הניצולים. זה היה ממש נוגע ללב, אתה פוגש מישהו שעבר את החוויה האיומה הזו. אולי היית מצפה שמישהו כזה יסרב לדבר עם גרמנים, גם היום, כמה דורות אחרי, אבל הוא לא ממש הביע שנאה. אולי בעוד כמה שנים לא יהיה כל מי שנשאר לספר את הסיפור הזה, אז זה היה חשוב לי".

למידת עמיתים והחוויה הקבוצתית

"אהבתי להביע את דעתנו כמורים ולדון בינינו לבין עצמנו, כיצד נוכל לקחת זאת וליישם בבתי הספר שלנו ובשיעורים שלנו"

"היה מעניין מאוד לשמוע ממשתתפים אחרים מה היה הניסיון שלהם בהתמודדות עם לימוד השואה במסגרת בית הספר האירופי, ומדיניות בית הספר"

במסגרת השאלון לבוגרים, הם נשאלו בראייה לאחור באיזו מידה הסמינר היה משמעותי בעבורם ובאיזו מידה היו ממליצים עליו בפני קולגות. 99% מהבוגרים השיבו כי הסמינר היה משמעותי או משמעותי מאוד בעבורם. כמו כן, 99% השיבו כי היו ממליצים או ממליצים מאד לקולגות להשתתף בו.

צרכים והצעות לשיפור

במסגרת השאלון נשאלו הבוגרים (בשאלה פתוחה) על הצעות לשינוי בתכנית הסמינר. 195 בוגרים השיבו כי אין צורך בשינוי. בקרב 161 בוגרים עלו ההצעות הבאות:

שיפור בשיטות ובאמצעי ההדרכה (n=75) – "דוגמאות נוספות לתרגול הוראה קונקרטי...", "עבודה מעשית יותר במהלך הסמינר, הדמיה של עבודה בכיתה למשל", "פיתוח עצמאי או זוגי של שיעורים (אירועים) בנושא השואה עם סקירה של מורי הסמינר או עובדי יד ושם", "הזדמנויות מתודולוגיות נוספות באמצעות תרגילים מעשיים", "סדנאות נוספות", "פגישות אישיות יותר עם חסידי אומות העולם", "סרטונים נוספים", "סיורים נוספים", "להקדיש זמן רב יותר לעבודה בארכיון יד ושם", "פגישות נוספות עם אנשים רלוונטיים שונים: משתתפים, חוקרים, מכחישי שואה".

ריווח לוחות הזמנים ומתן זמן פנוי (n=34) – "ימים ארוכים מידי", "יותר זמן", "הסמינר היה מלמד מאוד אך תובעני מאוד מבחינת לוח הזמנים".

חשיפה מעמיקה יותר לחברה הישראלית וליהדות (n=29) – "...מידע על ישראל כיום, על דו קיום של פלסטינים ויהודים כיום ודעות של צעירים כיום", "יותר זמן לבקר בירושלים", "...מפגש עם צעירים ישראלים ודיון בצורות מודרניות של אנטישמיות", "...סיורים מודרכים והרצאות בנושא היסטוריה יהודית עתיקה", "...עוד על התרבות היהודית והישראלית".

הקניית כלים להעברת התכנים בהתאם לאוכלוסיית היעד (n=20) – "יותר מיקוד בשיטות ללמד ילדים צעירים בגילאי 6 עד 11", "יותר דגש על התאמת תכניות הוראה לתכנית הלימודים של כל מדינה ספציפית".

הוספת תכני למידה ספציפיים (n=18) – "יותר הקשר ופרספקטיבה תנ"כית", "קישור קרוב יותר לסוגיית זכויות אדם...", "עוד על עליית האנטישמיות באירופה", "אנטישמיות מודרנית כאתגר", "מידע נוסף על תולדות האנטישמיות", "השוואה ביקורתית ומהותית של נרטיבים במדינות שונות".

הקצאת זמן מספקת לעיבוד המידע ולקיום דיון (n=17) – "יותר הזדמנויות לחילופי דברים עם משתתפים נוספים בסמינר...", "יותר זמן לעבד את החומר", "מבנה הסמינר עמוס מידי, אין מספיק זמן לדיונים, הרהור", "יותר זמן לרפלקציה עם עמיתים".

התאמת התכנים לרקע המשתתפים (n=16) – "יותר התמקדות בסיפורים שקשורים ליוון", "חלק מהמרצים לא היו מודעים לידע הקודם של המשתתפים", "התאמת החומר על חסידי אומות העולם לפי מדינה", "קשר חזק יותר עם היסטוריה של יהודים מקומיים ממדינות האם של המשתתפים", "לעשות קבוצות של קהל יעד ספציפי יותר ולהעביר לכל קבוצה יותר מידע שרלוונטי ספציפית עבורו. לדוגמה קבוצות מארצות הבלקן.. השואה במדינות הבלטיות".

אחר (n=18) – המשך הכשרה וקבלת עדכונים (n=6): "להציע סמינרים מתקדמים"; ארגון שיח בין מדינות שונות (n=5): "יד ושם יכולה להיות במה מצוינת עבור קבוצות בינלאומיות של מורים, פרופסורים באוניברסיטאות ואנשי ציבור". תנאים פיזיים (n=1): "קצב הטיולים היה מהיר מידי, לאנשים בגילאים מסוימים קשה להסתובב כל כך מהר בחום".

משנשאלו הבוגרים בראיונות עימם על המלצותיהם לשיפור הסמינר הם העלו הצעות דומות לאלה שצינו בשאלון.

אחת ההצעות שעלתה בקרב המרואיינים נוגעת לשיטות ההדרכה בסמינר ולצורך בהגברת הלמידה האקטיבית. הגם שכלל הבוגרים בראיונות ציינו לטובה את ההרצאות שניתנו בסמינר, חלק מהם ציין את הצורך בלימוד חווייתי יותר, בדגש על יותר סדנאות מעשיות. חלק העידו, כי היו רוצים יותר זמן לימוד עצמי לצורך סיור עצמי במוזיאון, חיפוש בארכיוני יד ושם ובנייה של תכניות ומערכי לימוד מותאמים לתלמידיהם.

"מבחינת השיטות, אני יכול לראות כיצד אוכל לקחת ולהשתמש בחלק מזה, אבל הייתי מעדיף אם הייתה לנו יותר הזדמנות לייצר חומרי למידה ומערכי שיעור בעצמנו. לאו דווקא משהו מבני, אבל למשל לפעמים הייתי יושב בהרצאות וחושב 'זה שיעור טוב מאוד, הייתי רוצה לשמוע ממנו את רציונל ההוראה שלו והמטרות שלו בשיעור, ולא רק להאזין לשיעור עצמו'"

"ציפיתי שיוצעו לי אפשרויות לעשות מחקר, לעבור בארכיונים ואולי לייצר כמה חומרים לשיעורים".

המרוואיינים התייחסו לצורך לרווח את לוחות הזמנים בשל העומס וחוסר בזמן. חלקם אף תיארו עומס רגשי והעידו שהיו זקוקים לזמני עיבוד ומנוחה. להלן דוגמאות:

"הסמינר היה מתשע עד שש בערב. ההרצאות היו מצוינות, אחת יותר טובה מהשנייה, אז באמת שאי אפשר להתלונן, אבל חלק מהימים היו מתישים מאד. אם היה אפשר לרווח קצת את לוח הזמנים, שעה פחות ביום, הפסקה אחת יותר, זה יכול לעזור".

"הסמינר היה עמוס מאד. לא רק במונחים של הזמן אלא גם במונחים של תשישות רגשית. אולי זה יותר מדי לחוות במסגרת זמן כזו קצרה. בזמן הפסקת הקפה אנשים היו יושבים שם בשקט, בהלם. אולי היה כדאי לקחת את הדברים קצת יותר לאט".

הצעה נוספת נוגעת לסוגיית התאמת התכנית לאוכלוסיות שונות בעיקר ביחס למשתתפי סמינר הנמנים על קבוצות מיוחדות, דוגמת משלחת אנשי כמורה, או אנשי אקדמיה. בהקשר זה ציינו האחרונים כי הם מתעניינים במוסד יד ושם, בגישת הנצחה המאפיינת אותו ובנקודת המבט הישראלית על זכר השואה. עוד ציינו כי הם עושים שימוש רב בחומרים עיוניים ומחקריים בהוצאת יד ושם, ופחות בחומרים הפדגוגיים של המוסד. כמו כן, הם ציינו העדפה לשיח פתוח ולחקר המרחב המוזיקאלי. להלן מקבץ דוגמאות:

"אני חושב שלפעמים לא הייתה התאמה בידע שיש לנו, כי אנחנו קבוצה שבקיאיה וכבר עסקה בלימודי שואה. אנחנו לא צריכים את המידע הכללי הזה, כי אנחנו מגיעים עם הבסיס הזה".

"אני חושבת שהייתה יכולה להיות יותר שיחה על סוגים שונים של הנצחה, לנהל דיון ביקורתי ופתוח על רעיונות כמו הנצחה באמצעות הולוגרמות של ניצולים שבהם משתמשים ברחבי העולם, ושיטות נוספות".

"אני חושב שיכלה להיות התאמה טובה יותר של התוכן לקבוצה שלנו. אני מבין שאנחנו קבוצה יוצאת דופן, של אנשי כמורה, אבל אני חושב שיכולנו לקבל יותר מהסמינר, בהיבט של עולם התוכן התיאולוגי שרלוונטי לעבודה שלנו..."

בנוסף, ציינו חלק מהמרוואיינים כי היו מעוניינים לפגוש באנשי חינוך ישראלים, שכן הסמינר יכול להוות בסיס לפעילות חינוכית משותפת בין מורים ותלמידים מישראל ומארצות המוצא של המשתתפים.

”כשיש לך קולגות במדינה אחרת תמיד מעניין לראות מה אנחנו יכולים ללמוד אחד מהשני, הייתי רוצה לפגוש עוד מורים מישראל ולבקר בבתי ספר בישראל, ושנוכל להזמין מורים מאצלכם לגרמניה ולהראות להם כיצד אנו עובדים מבחינת הנצחה וזיכרון ובבתי ספר גרמניים”.

”מה שהייתי רוצה לעשות יום אחד זה בעצם ליצור תשתית של קשרים עם בית הספר בישראל, כדי לאפשר לתלמידים שלי היכרות ושיחה עם תלמידים ישראלים”.

לסיכום, בראייה לאחור, הבוגרים ציינו כי ציפיותיהם מהסמינר היו להעמיק את הידע בנושא השואה, ללמוד שיטות וגישות בהוראתה ולהכיר את ישראל והחברה הישראלית. הבוגרים דיווחו כי הסמינר היה משמעותי בעבורם וכי היו ממליצים עליו בפני קולגות. בראייתם, חוזקות הסמינר הם בעושר ומגוון התכנים, למידה מפי מומחי ידע, למידה חווייתית, מפגש עם ניצולי שואה והחוויה הקבוצתית. למעלה ממחצית המשיבים סברו כי אין צורך בשינוי הסמינר. לצד זאת, הציעו חלקם שיפורים בשיטות ובאמצעי ההדרכה וכן במבנה ובלוחות הזמנים של הסמינר. עוד עלה הצורך בהתאמה מיטבית של התכנים לאוכלוסיות שונות וכן הרצון במפגש עם מחנכים ישראלים.

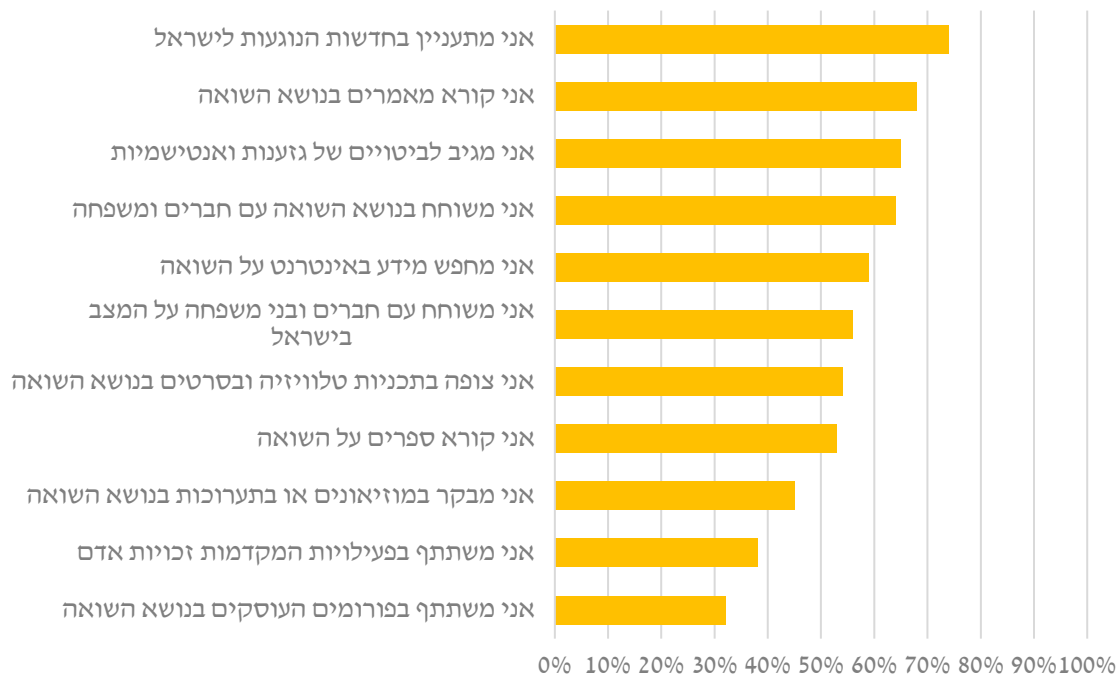
השפעת הסמינר בראיית הבוגרים

בחלק זה יוצגו ממצאים הנוגעים להשפעה של הסמינר (בטווח הארוך) כפי שהיא נתפסת על-ידי הבוגרים.

כדי להעריך את השפעת הסמינר מבחינה התנהגותית הוצגה בפני הבוגרים רשימה של פעולות בנושא השואה ומדינת ישראל, והם נתבקשו לציין את מידת הביצוע של כל אחת מהן מאז השתתפותם בסמינר: "פחות מבעבר", "כמו בעבר", או "יותר מבעבר". התפלגות התשובות של הבוגרים "יותר מבעבר" מופיעה בתרשים 19. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוח 17.

תרשים 19: השפעת הסמינר (N~ 560)

אחוז המשיבים "יותר מבעבר"

מתרשים 19 עולה כי התעניינות בחדשות הנוגעות לישראל, קריאת מאמרים בנושא השואה, התייחסות לביטויים של גזענות ואנטישמיות וקיום שיחות עם חברים ומשפחה בנושא השואה הן הפעולות השכיחות ביותר אותן מבצעים הבוגרים יותר מבעבר (74%, 68%, 65% ו-64%, בהתאמה). מנגד, השתתפות בפורומים ובפעילויות המקדמות זכויות אדם נמצאו כפעולות הפחות שכיחות (32% ו-38%, בהתאמה).

בקרב המרואיינים עלה, כי הסמינר תרם להבנתם את המציאות הישראלית ואת מקומה של השואה בחברה הישראלית. רבים מהם ציינו כי במהלך הביקור גיבשו רשמים חיוביים על ישראל והעידו כי הם תופסים אותה באופן מורכב יותר בעקבות ההשתתפות בתכנית.

"אני חושב שאחד הדברים החשובים שלמדתי זה לא דווקא לנסות להבין את ישראל מנקודת המבט של השואה, אלא גם להבין את ההיסטוריה והמציאות הגיאופוליטית של האזור כולו. וגם לחשוב על השואה במונחים של היום, במונחים של הכחשת שואה".

"זכיתי ללמוד על ישראל ועל התרבות שלה. באירופה נוטים לעשות איזשהי אקזוטיזציה של ישראל. שומעים בחדשות רק על המלחמות ודברים לא חיוביים אחרים. במובן הזה זה שינה את ההשקפה שלי על ישראל לטובה".

השפעת הסמינר – לפי סיווג למדינות

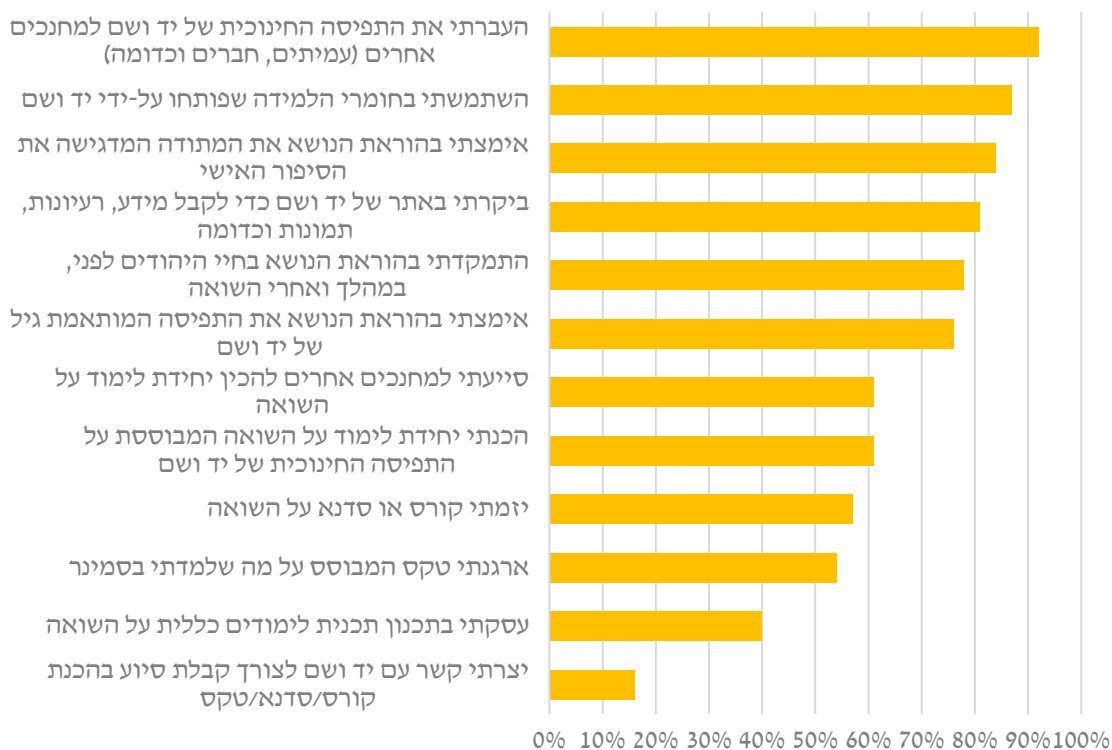
על מנת לבחון האם קיים קשר בין הפעולות שמבצעים הבוגרים מאז השתתפותם בסמינר לבין המדינה אליה הם משתייכים נערך מבחן חי בריבוע לאי תלות. קשר זה נמצא מובהק סטטיסטית ביחס לפעולות הבאות: צפייה בתכניות טלוויזיה וסרטים בנושא השואה, קריאת מאמרים וספרים בנושא השואה, חיפוש מידע באינטרנט בנושא השואה, השתתפות בפורומים העוסקים בנושא השואה, השתתפות בפעילויות המקדמות זכויות אדם, קיום שיחות עם חברים ובני משפחה על ישראל והגבה לביטויים של גזענות ואנטישמיות. מהממצאים נראה כי ברוב המקרים, יותר בוגרים ממדינות מזרח אירופה והבלקן מקיימים פעולות אלה "יותר מבעבר" מאז השתתפותם בסמינר, מאשר בוגרים ממדינות מערב אירופה. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוח 17.1.

השפעת הסמינר בהיבט הפדגוגי

בנוסף, הוצגה בפני הבוגרים רשימה של פעולות העוסקות בפדגוגיה של נושא השואה ואלו נתבקשו לציין האם הם נוהגים לבצע כל אחת מהן מאז השתתפותם בסמינר. התפלגות התשובות של הבוגרים שהשיבו בחיוב מופיעה בתרשים 20. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוח 18.

תרשים 20: השפעת הסמינר בהיבט הפדגוגי (N~ 540)

מתרשים 20 עולה כי הפעולות השכיחות ביותר אותן ביצעו הבוגרים מאז השתתפתם בסמינר הן: העברת התפיסה החינוכית של יד ושם למשתתפים אחרים, שימוש בחומרי הלמידה של יד ושם, אימוץ המתודה המדגישה את הסיפור האישי וביקור באתר של יד ושם (92%, 87%, 84% ו-81% בהתאמה). לצד זה, שיעור נמוך יותר של בוגרים ציינו כי מאז הסמינר יצרו קשר עם יד ושם לצורך קבלת סיוע בהכנת קורס/ סדנא / טקס (16%).

בראיונות עימם ציינו הבוגרים, כי הסמינר השפיע על האופן בו הם מלמדים את נושא השואה ברוח העקרונות החינוכיים של יד ושם. בנוסף, ציינו מרואיינים כי הם משתפים מורים נוספים בידע ובשיטות שרכשו ביד ושם ואף מעורבים ביוזמות מקומיות בארצם. עוד ציינו, כי הם מעוניינים להשתתף בתכניות המשך.

שיטות ההוראה והעקרונות הפדגוגיים

"מצאתי את הרעיון ללמד דרך נקודת המבט של הקורבן והעדויות ממנו כמועיל מאד והשתמשתי בזה לאחר מכן בהקשר של הוראת השואה והשמעת קולם של הניצולים בכיתות, וגם בתחומים נוספים שאני מלמד".

"מיד ושם למדתי לאו דווקא לבחור בסיפורים מעוררי תדהמה או מפחידים או עצובים, אלא גם לספר סיפורים שמחים, סיפורים על ניצולים. ככה יוצרים בכיתה דיון, תגובה. לא רק הלים".

העברת הידע

"אני חושב שהסמינר עזר לי לקבל כותרת יותר רשמית בבית הספר. זה מאפשר לי לחזק את העמדה שלי ואני כבר לא נחשב כמו המשוגע לדבר שרק הוא מתעניין בנושא. בעקבות ההשתתפות שלי בסמינר עמיתי המורים גם נעשו פתוחים לזה יותר"

יוזמות בעקבות הסמינר

"בעקבות הסמינר התחלתי לקחת את התלמידים שלי לבקר במחנה הריכוז".

"הקולגות שלי היו מאד מעוניינים לשמוע על הסמינר, ופרסמתי מאמר על כך בביטאון בית הספר ובמאמר סיפרתי לקהילת בית הספר על חווית הביקור ביד ושם".

השתתפות בתכניות המשך

"הסמינר גרם לי לרצות להשתתף גם בסמינרים נוספים. נרשמתי לתכנית נוספת של "יד ושם" ואני מתכוון להמשיך בזה"

השפעת הסמינר בהיבט הפדגוגי – לפי סיווג למדינות

על מנת לבחון האם קיים קשר בין הפעולות העוסקות בפדגוגיה של נושא השואה, שמבצעים הבוגרים מאז השתתפותם בסמינר, לבין המדינה אליה הם משתייכים, נערך מבחן חי בריבוע לאי תלות. קשר זה נמצא מובהק סטטיסטית ביחס לפעולות הבאות: העברת התפיסה החינוכית של יד ושם למחנכים אחרים, פיתוח קורס או סדנא בנושא השואה, ארגון טקס המבוסס על החומר בסמינר, סיוע למחנכים אחרים בהכנת יחידת לימוד על השואה, תכנון תכנית לימודים כללית על השואה, ביקור באתר של יד ושם, אימוץ התפיסה המותאמת של גיל בהוראת נושא השואה, ושימוש בחומרי הלמידה שפותחו על-ידי יד ושם. מהממצאים נראה כי ברוב המקרים, יותר בוגרים ממדינות מזרח אירופה והבלקן מקיימים

פעולות אלה מאז השתתפותם בסמינר, מאשר בוגרים ממדינות מערב אירופה. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוח 18.1.

השפעת הסמינר בהיבט הפדגוגי – לפי שנים

בבדיקת הקשר בין הפעולות העוסקות בפדגוגיה של נושא השואה, שמבצעים הבוגרים מאז השתתפותם בסמינר, לבין השנה בה השתתפו בסמינר ביד ושם, נערך מבחן חי בריבוע לאי תלות. קשר זה נמצא מובהק סטטיסטית רק בנוגע לסיוע למחנכים אחרים בהכנת יחידת לימוד על השואה. נראה כי ככל שעובר יותר זמן מאז ההשתתפות בסמינר, יותר בוגרים עוסקים בפעילות זו. הנתונים המלאים מוצגים בנספח 2, לוח 18.2.

קשר עם קולגות מהסמינר

עוד נשאלו הבוגרים בשאלון האם הם נמצאים בקשר עם קולגות שהשתתפו איתם בסמינר. 88% מן הבוגרים השיבו על כך בחיוב, לעומת 12% שהשיבו בשלילה.

גם מהראיונות עלה כי הבוגרים שומרים על קשר מקצועי וחברי עם עמיתים מהסמינר, ואף סיפרו כי הם נוהגים להתייעץ לשתף זה את זה באתגרי ההוראה, ברעיונות ובפרויקטים.

“אנחנו שומרים על קשר עם המורים האחרים מהקבוצה באמצעות סקייפ, ודנים בינינו לגבי הכיתות שלנו. זהו משאב מצוין שיש לנו בעקבות הקורס. אנחנו מדברים לעתים קרובות למדי וגם יצא לנו לפגוש אחד את השני”

לסיכום, מן הממצאים עלה כי השפעת הסמינר בראיית הבוגרים באה לידי ביטוי בעיקר בהתעניינות בחדשות הנוגעות לישראל, בקריאת מאמרים בנושא השואה, בהתייחסות לביטויים של גזענות ואנטישמיות ובקיום שיחות עם חברים ומשפחה בנושא השואה. גם בראיונות עם הבוגרים ניכר כי הסמינר חיזק את החיבור שלהם לנושא השואה ולישראל. נמצא כי מאז הסמינר רוב הבוגרים העבירו את התפיסה החינוכית של יד ושם למשתתפים אחרים, השתמשו בחומרי הלמידה של יד ושם, אימצו את המתודה המדגישה את הסיפור האישי וביקרו באתר של יד ושם. נציין, כי ברוב ההיבטים שנבדקו בלטה השפעת הסמינר על בוגרים ממדינות מזרח אירופה והבלקן יותר מאשר על בוגרים ממדינות מערב אירופה. עוד נמצא כי ככל שחולפות השנים מאז ההשתתפות בסמינר, יותר בוגרים מסייעים למחנכים אחרים בפיתוח יחידות לימוד על השואה. כמו כן, נראה כי רוב הבוגרים מקיימים קשרים מקצועיים בינם לבין עצמם.

מחשבות וכיווני פעולה להמשך

מחלקת אירופה בבית הספר להוראת השואה ביד ושם מכשירה מאז שנת 2005 מעל 14,000 מורים בכ- 500 סמינרים. במחקר זה ביקשנו לבחון את תכנית הסמינרים בשני היבטים מרכזיים: עמדות המשתתפים והבוגרים בנושאים של שביעות רצון, מימוש ציפיות, צרכים והצעות לשיפור; תרומות התכנית והשפעותיה הנתפסות בטווח המידי (בסיום הסמינר) ובטווח הארוך (כשנה עד ארבע שנים לאחר הסמינר).

בפרק זה יידונו הנושאים המרכזיים העולים מן הממצאים שיש בהם בכדי לסייע בידי מתכנני הסמינרים ומפעיליו, לעמוד על נקודות החוזק ועל הנושאים הטעונים שיפור ולקבל החלטות לגבי מאפייני הסמינרים בעתיד. לאחר הצגת כל נושא יינתנו המלצות בהתאם.

1. הצלחות הסמינר

מהממצאים ניכרת שביעות רצון גבוהה מן הסמינר, הן בקרב המשתתפים והן בקרב הבוגרים, ברוב ההיבטים ובייחוד מרמת ההדרכה של המנחים והמרצים בסמינר. הבוגרים ציינו את העושר ומגוון התכנים, את ההזדמנות ללמוד ממומחים בתחום, את המפגש עם ניצולי השואה וכן את למידת העמיתים והחוויה הקבוצתית. שיעור גבוה מהמשתתפים ומהבוגרים ציינו כי הסמינר ענה על ציפיותיהם וכי היו ממליצים לקולגות להשתתף בו.

ניכר כי הסמינר תרם למשתתפיו הן בהיבט האקדמי והן בהיבט הפדגוגי. בהיבט האקדמי בלטה תרומת הסמינר למשתתפים בנושאים הנוגעים ליד ושם ואתריו השונים, חיי היהודים לפני השואה, החיים בגטו, יהודים ויהדות, החברה הישראלית, שואה והכחדת עם, גזענות ואנטישמיות והתפתחות הפתרון הסופי. בהיבט הפדגוגי תרם הסמינר בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם, בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה, בהבנת משמעות השואה עבור העם היהודי, בחשיפה לגישת יד ושם להוראת השואה באמצעות סיפורים אישיים והוראה על פני רצף, בקבלת חומרי למידה שפותחו ביד ושם ובקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם.

אחת הסוגיות שעניינה אותנו הייתה האם ובאיזה אופן יש לסמינר השפעה על הבוגרים לטווח הארוך. מהממצאים נראה, כי השפעת הסמינר בראיית הבוגרים מהדהדת גם מספר שנים לאחר סיומו. רבים מהבוגרים מציינים את חיזוק הקשר שלהם עם ישראל, הבא לידי ביטוי בהתעניינות בחדשות בארץ, וכן את ההתעניינות הגוברת שלהם בנושא השואה. בהקשר זה הם מדווחים על קריאת מאמרים בנושא השואה, על התייחסות לביטויים של גזענות ועל קיום שיחות עם קרובי משפחה על השואה.

בנוסף, נראה כי הבוגרים אימצו את התפיסה החינוכית של יד ושם ומיישמים ומלמדים את נושא השואה על פי העקרונות הפדגוגיים שרכשו בסמינר. כמו כן, הם מדווחים על שימוש תדיר ומגוון בחומרי הלמידה, ובמיוחד בחומרים המודפסים, בתמונות ובקלטות.

ניכר כי הם ציודו ב"ארגז כלים" מקצועי להוראת השואה וביכולות להקנות את הידע והחוויה ברוח התפיסה החינוכית של יד ושם, בבתיה הספר ומחוצה להם. עוד נמצא שככל שחולפות השנים הבוגרים נרתמים לתרום לקולגות מניסיונם ומהידע שרכשו בסמינר, בעיקר בפיתוח יחידות לימוד על השואה.

עוד ניתן להצביע על קיומם של קשרים מקצועיים בין בוגרים של הסמינר, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בשיתוף ברעיונות ובפרויקטים וכן בהתייעצות באתגרי הוראה בנושא השואה.

לאור הנאמר לעיל נראה, שפיתוח קהילה לומדת וירטואלית ופיתוח הקשרים שנוצרו בין בוגרים עמיתים יתקבלו ברצון על ידי הבוגרים. נראה שליד ושם יכולה להיות תרומה משמעותית בהרחבת מעגלי הקשר וההשפעה על אוכלוסיית הבוגרים לאורך הזמן. תופעה זו יכולה להוות מושא למחקר המשך.

2. חולשות הסמינר בעיני המשתתפים והבוגרים

המשתתפים הצביעו על מספר חולשות בסמינר, שייתכן שמנעו מהם להפיק ממנו את המרב. החולשות המרכזיות שצינו הן:

שיטות ואמצעי הדרכה – חלק מהמשתתפים ציינו את הצורך בלימוד חוויתי יותר, בדגש על יותר סדנאות מעשיות. חלק העידו כי היו רוצים יותר זמן ללימוד עצמי וסיור באופן עצמאי במוזיאון, בארכיוני יד ושם וכן בבניית תכנית ומערכי לימוד מותאמים לתלמידיהם.

מחסור בזמן מספק לעיבוד מידע, לדיון ולהרהור עצמי – חלק ממשתתפי הסמינר דיווחו על עומס רגשי וצינו כי היו זקוקים לזמני עיבוד של החוויות שעברו, בין היתר, באמצעות דיונים קבוצתיים וחילופי חוויות בין המשתתפים.

לוחות זמנים צפופים וחוסר בזמן פנוי – חלק מהמרואינים התייחסו לאורך הסמינר וצינו כי חלק מהימים היו ארוכים ומתישים. בעיקר הכוונה הייתה לאינטנסיביות ולצפיפות בלוח הזמנים.

התאמה חלקית של התכנית לאוכלוסיות שונות – במקצת מן המקרים התייחסו המרואינים לסוגיית התאמת הסמינר לקבוצות ייחודיות. הכוונה לקבוצות בהן נדרשה התאמה מדויקת יותר בתכנים לצרכיהם, או לתחום עיסוקם (למשל: אנשי כמורה, אנשי אקדמיה).

מיעוט מפגשים עם קולגות ישראלים – חלק מהמרוויינים הביעו את הרצון להרחיב את האינטראקציות עם החברה הישראלית דרך מפגשים עם מורים ישראליים וביקורים בבתי ספר בישראל במסגרת הסמינר.

לאור זאת, ייתכן ויש מקום להרחיב את מספר הפעילויות האקטיביות שיש בסמינר. כמו כן, לרווח את לוחות הזמנים ולהקצות פרקי זמן למנוחה ולעיבוד החוויה ברמה האישית והקבוצתית. בנוסף, ניתן לשקול הדרכה דיפרנציאלית לאוכלוסיות מסוימות תוך התאמת תכני הסמינר לצורכיהם. עוד ניתן לשקול קיום סיורים בבתי ספר ומפגשים עם מורים ישראלים, כחלק מחשיפת המשתתפים בסמינר לחברה הישראלית ולצורך בהקמת פעילות חינוכית משותפת.

3. חומרי ההוראה של יד ושם – מודפס ומקוון

מן השאלונים ניכר, כי רוב הבוגרים עושים שימוש בחומרים של יד ושם, הן המקוונים והן המודפסים, בעיקר בתמונות ובקלטות. ממצא דומה עלה גם בראיונות עימם, כשרובם ציינו כי הם מסתייעים בחומרים בהוראת השואה ואף חולקים אותם עם צוות בית הספר. גם המשתתפים בסמינר ציינו את חומרי הלמידה כאחת התרומות הבולטות שלו.

לצד זאת, הביעו הבוגרים והמשתתפים את הצורך לקבל מידע על חומרי למידה חדשים. כמו כן, מקצת מהבוגרים ציינו כי החומרים אינם מותאמים לאוכלוסיית היעד שלהם, מבחינת שפה, גיל ורמת לימוד.

לאור השימוש התדיר והרצון של הבוגרים בחומרים נוספים נראה כי חומרי ההוראה מקצועיים יכולים להיות פלטפורמה אפקטיבית ורלוונטית לשימור הקשר עם הבוגרים וכי פלטפורמה דיגיטלית יכולה לתת את המענה. יש מקום לבירור נוסף בנוגע לתכנים ולמידע אותו היו הבוגרים מעוניינים לקבל, וכן לערוצים המועדפים. כמו כן, יש לשקול התאמת החומרים לשפה, לגיל ולתרבות על פי הצורך.

4. הבדלים בין מדינות

במחקר השתתפו בסך הכול 583 בוגרים ו-332 משתתפים ממדינות מזרח אירופה, מערב אירופה וארצות הבלקן. בממצאים עלו הבדלים מובהקים בין אוכלוסיות המחקר מן המדינות השונות, ובעיקר בין מדינות מזרח אירופה והבלקן למדינות מערב אירופה. הבדלים אלה באו לידי ביטוי בעמדות כלפי השואה, בשביעות הרצון ובהערכת הסמינר וכן בתרומות ובהשפעות הנתפסות על ידם.

ניתן לומר שברוב ההיבטים שנבדקו, מדינות מזרח אירופה הפגינו עמדות חיוביות יותר כלפי הסמינר ודיווחו על השפעה ותרומה רבה יותר שלו, בהשוואה למדינות מערב אירופה.

ממצאים אלה מעוררים שאלה לגבי סיבת הפערים בין המדינות וייתכן שיש מקום לשקול גישה מותאמת יותר לצרכים ולמאפיינים של האוכלוסיות במדינות השונות.

לסיכום, נראה כי הסמינר עמד במטרה המרכזית שהציבה מחלקת אירופה בבית הספר להוראת השואה ביד ושם: הנחלת התפיסה החינוכית והעקרונות הפדגוגיים להוראת השואה בקרב מחנכים מחו"ל. ניכר כי הסמינר תרם למשתתפיו הן בהיבט האקדמי והן בהיבט הפדגוגי, ורבים מהם עושים שימוש תדיר ומגוון בידע שרכשו ובחומרי הלמידה המודפסים והמקוונים של יד ושם. כמו כן, שביעות הרצון מהסמינר הייתה גבוהה ברוב ההיבטים. שיעור גבוה מהמשתתפים והבוגרים ציינו כי הסמינר ענה על ציפיותיהם וכי היו ממליצים לקולגות להשתתף בו. לבסוף, נראה כי השפעת הסמינר בראיית הבוגרים מהדהדת גם בחלוף השנים, ורבים מהם מציינים את חיזוק הקשר שלהם עם ישראל ואת ההתעניינות הגוברת בנושא השואה.

עם זאת, לאור ממצאי המחקר יש לתת את הדעת על כמה מהסוגיות שעלו: הגברת הלמידה החווייתית, הקצאת זמן רב יותר לעיבוד המידע והחוויה ולמנוחה, התאמה מרבית של התכנים לאוכלוסיות השונות והגברת החשיפה לחברה הישראלית, על מנת למקסם את הפוטנציאל הטמון בסמינר.

לסיום, ראוי לציין את ההיענות היפה של בוגרי הסמינר מאירופה להשתתף במחקר זה ואת נכונותם לשיתוף פעולה עם יד ושם גם שנים לאחר הסמינר. נראה שיש מקום לשקול את הרחבת המחקר לבוגרים מיבשות נוספת על מנת ללמוד על עמדותיהם, אופני היישום והטמעת תכני הסמינר ועל צורכיהם העכשוויים בהוראת השואה.

נספח 1: משתתפים

לוח 2: המדינות מהן הגיעו המשתתפים (N=330)

מדינה	N	% מתוך המשיבים
מדינות מזרח אירופה והבלקן		
פולין	65	19.7%
אוקראינה	22	6.7%
בלארוס	15	4.5%
רוסיה	15	4.5%
ליטא	25	7.6%
קרואטיה	25	7.6%
מדינות מערב אירופה		
גרמניה	74	22.4%
בריטניה	30	9.1%
יוון	27	8.2%
אוסטריה	22	6.7%
אירלנד	9	2.1%
בלגיה	1	0.3%

לוח 3: השכלת המשתתפים (N=329)

השכלה	N	% מתוך המשיבים
תואר ראשון	35	10.6%
תואר שני	160	48.6%
תואר שלישי	28	8.5%
תעודת הוראה	142	43.2%
אחר	45	13.7%

לוח 4: תחום העיסוק של המשתתפים (N=331)

תחום העיסוק	N	% מתוך המשיבים
מורה	247	74.6%
מנחה מורים	13	3.9%
מפקח/מנהל	17	5.1%
מרצה באוניברסיטה	16	4.8%
חבר צוות מוזיאון או אתר זיכרון	14	4.2%
אחר	24	7.3%

לוח 5: אוכלוסיית יעד של המשתתפים (N=331)

מתוך המשיבים %	N	
23.5%	78	תלמידים בגילאי 8-12
45.3%	150	תלמידים בגילאי 12-15
57.1%	189	תלמידים בגילאי 15 ומעלה
4.2%	14	תלמידים בחינוך המיוחד
8.5%	28	תלמידים בחינוך מקצועי
8.2%	27	סטודנטים
16.9%	56	מורים
10.3%	34	מבוגרים אחרים
14.2%	47	אוכלוסייה כללית

לוח 6: תחום העיסוק של המשתתפים אשר אינם מלמדים את נושא השואה (N=76)

מתוך המשיבים %	N	
63.2%	48	מורה
5.3%	4	מנחה מורים
2.6%	2	מפקח/מנהל
3.9%	3	מרצה באוניברסיטה
6.6%	5	חבר צוות מוזיאון או אתר זיכרון
18.4%	41	אחר

לוח 7: עמדות כלליות בנושא השואה בקרב המשתתפים

ס"ת (SD)	ממוצע (M)	מספר המשיבים (N)	מסכים מאד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים	ההיגדים
0.76	3.32	331	47.7%	39.0%	10.9%	2.4%	השואה היא תופעה ייחודית שאינה ניתנת להשוואה לאירועים אחרים בהיסטוריה
0.82	3.07	328	33.2%	43.9%	19.2%	3.7%	שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום, בכל זמן וכנגד קבוצות שונות
0.87	3.26	325	48.0%	35.4%	11.1%	5.5%	חשוב להבין את השואה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית ולא כתופעה שעומדת בפני עצמה

0.63	3.61	329	67.2%	28.6%	2.4%	1.8%	חשוב ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם
0.87	2.10	327	8.3%	18.7%	47.7%	25.4%	לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים (בחינוך היסודי)

לוח 7.1: עמדות כלליות בנושא השואה בקרב המשתתפים - השוואה בין סוגי מדינות

סטטיסטי המבחן t	דרגות חופש (df)	ס"ת (SD)	ממוצע (M)	מספר המשיבים (N)	סיווג מדינות באירופה	ההיגדים
-0.624	327	0.73	3.30	167	מזרח והבלקן	השואה היא תופעה ייחודית שאינה ניתנת להשוואה לאירועים אחרים בהיסטוריה שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום, בכל זמן וכנגד קבוצות שונות
		0.79	3.35	162	מערב	
2.931 **	325	0.79	3.20	165	מזרח והבלקן	חשוב להבין את השואה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית ולא כתופעה שעומדת בפני עצמה
		0.82	2.94	162	מערב	
0.416	322	0.83	3.28	163	מזרח והבלקן	חשוב ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם
		0.91	3.24	161	מערב	
-1.021	326	0.63	3.57	167	מזרח והבלקן	לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים (בחינוך היסודי)
		0.63	3.65	161	מערב	
-3.231**	317	0.81	1.99	116	מזרח והבלקן	
		0.92	2.25	161	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 8: שביעות רצון מהיבטים שונים בסמינר בקרב המשתתפים

ההיגדים	כלל לא מרוצה	לא כל כך מרוצה	מרוצה	מרוצה מאוד	לא רלוונטי	ממוצע (M)	ס"ת (SD)
הרצאות	0.6%	2.7%	19.8%	76.0%	0.9%	3.73	0.54
סדנאות	0.9%	3.0%	23.5%	71.6%	0.9%	3.67	0.58
סיור באתר יד ושם	0.9%	1.2%	14.9%	81.5%	1.5%	3.80	0.49
סיור במוזיאון	0.9%	2.1%	17.6%	77.9%	1.5%	3.75	0.54
מפגש עם הניצולים	0.9%	4.3%	13.1%	77.1%	4.6%	3.74	0.58

0.59	3.63	326	9.5%	60.7%	26.7%	2.1%	0.9%	מפגש עם ישראלים
0.63	3.68	326	5.5%	70.9%	18.1%	4.0%	1.5%	סיוורים ברחבי ישראל
0.63	3.55	326	2.5%	60.4%	31.6%	4.6%	0.9%	דיונים בקבוצה
0.59	3.67	326	4.9%	69.0%	21.8%	3.4%	9%	שיחות בלתי פורמליות עם המרצים של יד ושם
0.61	3.64	330	2.1%	68.5%	24.8%	3.3%	1.2%	שיחות בלתי פורמליות עם חברי הקבוצה
0.87	3.08	329	2.4%	37.4%	34.0%	22.5%	3.6%	הזמן שניתן לעיבוד המידע והחוויית
0.93	2.97	328	3.0%	34.8%	30.2%	26.5%	5.5%	הזמן הפנוי
0.47	3.80	325	5.8%	79.4%	12.0%	1.5%	1.2%	מדריך הקבוצה
0.52	3.80	328	5.2%	78.0%	15.5%	0.3%	0.9%	המנחים והמרצים מטעם יד ושם
0.45	3.83	330	4.2%	82.1%	12.4%	0.3%	0.9%	סביבת הלמידה
0.72	3.49	329	3.6%	57.8%	29.8%	6.7%	2.1%	תנאי הלינה
0.83	3.27	330	2.4%	46.4%	34.8%	12.7%	3.6%	רמת המזון ביד ושם
0.83	3.73	330	5.5%	77.3%	13.0%	0.6%	3.6%	ההסעות

לוח 8.1: שביעות רצון מהיבטים שונים בסמינר בקרב המשתתפים - השוואה בין סוגי מדינות

ההיגדים	סיווג מדינות באירופה	מספר המשיבים (N)	ממוצע (M)	ס"ת (SD)	דרגות חופש (df)	סטטיסטי המבחן t
הרצאות	מזרח והבלקן	165	3.66	0.59	312	-2.354*
	מערב	160	3.80	0.47		
סדנאות	מזרח והבלקן	164	3.73	0.48	309	1.465
	מערב	160	3.63	0.63		
סיוור באתר יד ושם	מזרח והבלקן	165	3.82	0.44	302	1.063
	מערב	158	3.77	0.54		
סיוור במוזיאון	מזרח והבלקן	164	3.76	0.51	322	0.103
	מערב	160	3.75	0.56		
מפגש עם הניצולים	מזרח והבלקן	163	3.90	0.37	310	5.228**

		0.71	3.57	149	מערב	
3.483**	268	0.50	3.74	151	מזרח והבלקן	מפגש עם ישראלים
		0.65	3.51	144	מערב	
2.918**	265	0.54	3.78	162	מזרח והבלקן	סיוורים ברחבי ישראל
		0.72	3.57	145	מערב	
1.984	315	0.61	3.62	161	מזרח והבלקן	דיונים בקבוצה
		0.65	3.48	156	מערב	
2.288**	276	0.52	3.75	162	מזרח והבלקן	שיחות בלתי פורמליות עם המרצים של יד ושם
		0.70	3.59	147	מערב	
0.039	320	0.63	3.64	163	מזרח והבלקן	שיחות בלתי פורמליות עם חברי הקבוצה
		0.60	3.64	159	מערב	
8.072**	304	0.71	3.44	160	מזרח והבלקן	הזמן שניתן לעיבוד המידע והחוויית
		0.88	2.72	160	מערב	
7.696**	315	0.80	3.34	158	מזרח והבלקן	הזמן הפנוי
		0.91	2.60	159	מערב	
0.000	303	0.51	3.80	160	מזרח והבלקן	מדריך הקבוצה
		0.54	3.80	145	מערב	
-1.006	308	0.46	3.77	159	מזרח והבלקן	המנחים והמרצים מטעם יד ושם
		0.49	3.83	151	מערב	
0.773	313	0.40	3.86	161	מזרח והבלקן	סביבת הלמידה
		0.49	3.82	154	מערב	
2.110*	298	0.64	3.57	160	מזרח והבלקן	תנאי הלינה
		0.79	3.40	156	מערב	
6.339**	319	0.70	3.54	163	מזרח והבלקן	רמת המזון ביד ושם

		0.86	2.99	158	מערב	
3.079**	222	0.41	3.85	157	מזרח והבלקן	ההסעות
		0.83	3.62	154	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 9: הערכת הסמינר בקרב המשתתפים

ההיגדים	כלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	מסכים מאד	מסכים	ממוצע (M)	ס"ת (SD)
הסמינר היה מעניין	0.0%	0.6%	14.6%	84.8%	3.84	0.38
הסמינר היה עמוס מדי מבחינת ידע	35.3%	34.7%	22.7%	7.4%	2.02	0.94
הסמינר היה ארוך מדי	56.1%	30.2%	10.7%	3.0%	1.61	0.80
הסמינר היה עמוס מדי מבחינה רגשית	40.7%	42.8%	13.1%	3.4%	1.79	0.80
הסמינר התאים למאפייני הקבוצה שלנו	1.8%	7.6%	51.2%	39.3%	3.28	0.68
המרצים בסמינר גילו ידע רב בתחום	0.9%	3.0%	25.6%	70.4%	3.66	0.59
המרצים בסמינר התייחסו ברצינות וברגישות לשאלות והערות של הקבוצה	0.9%	1.8%	27.4%	69.8%	3.66	0.56
הסמינר סיפק חומרים רלוונטיים להוראת נושא השואה	1.2%	2.4%	30.0%	66.4%	3.61	0.60
הסמינר ענה על ציפיותיי	0.6%	3.1%	27.5%	68.8%	3.65	0.57

לוח 9.1: הערכת הסמינר בקרב המשתתפים - השוואה בין סוגי מדינות

ההיגדים	סיווג מדינות באירופה	מספר המשיבים (N)	ממוצע (M)	ס"ת (SD)	דרגות חופש (df)	סטטיסטי המבחן t
הסמינר היה מעניין	מזרח והבלקן	166	3.83	0.41	326	0.775
	מערב	162	3.86	0.35		
הסמינר היה עמוס מדי מבחינת ידע	מזרח והבלקן	163	1.77	0.84	317	-5.095**

		0.96	2.28	162	מערב	
-5.932**	275	0.58	1.36	165	מזרח והבלקן	הסמינר היה ארוך מדי
		0.91	1.86	162	מערב	
2.467*	324	0.78	1.68	165	מזרח והבלקן	הסמינר היה עמוס מדי מבחינה רגשית
		0.80	1.90	161	מערב	
2.377*	325	0.67	3.37	165	מזרח והבלקן	הסמינר התאים למאפייני הקבוצה שלנו
		0.69	3.19	162	מערב	
1.700	325	0.61	3.60	165	מזרח והבלקן	המרצים בסמינר גילו ידע רב בתחום
		0.55	3.71	162	מערב	
-0.587	325	0.58	3.64	165	מזרח והבלקן	המרצים בסמינר התייחסו ברצינות וברגישות לשאלות והערות של הקבוצה
		0.54	3.68	162	מערב	
0.808	324	0.61	3.64	164	מזרח והבלקן	הסמינר סיפק חומרים רלוונטיים להוראת נושא השואה
		0.60	3.59	162	מערב	
1.105	324	0.57	3.68	165	מזרח והבלקן	הסמינר ענה על ציפיותיי
		0.57	3.61	161	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 10 : תרומת הסמינר למשתתפים בהיבט האקדמי

ס"ת (SD)	ממוצע (M)	מספר המשיבים (N)	תרם מאד	תרם	לא כל כך תרם	כלל לא תרם	ההיגדים
0.59	3.58	330	63.0%	32.4%	4.2%	0.3%	חיי היהודים לפני השואה
0.72	3.22	328	37.8%	47.9%	12.8%	1.5%	האידאולוגיה הנאצית
0.65	3.43	329	51.4%	40.7%	7.6%	0.3%	גזענות ואנטישמיות
0.61	3.58	263	63.9%	30.0%	6.1%	0.0%	החיים בגטו
0.68	3.39	327	49.2%	41.6%	8.3%	0.9%	התפתחות הפתרון הסופי
0.68	3.39	327	47.4%	37.9%	13.8%	0.9%	החיים במחנות
0.75	3.21	324	38.9%	45.1%	14.2%	1.9%	ההתנגדות
0.70	3.43	330	53.9%	36.1%	8.0%	1.2%	חסידי אומות העולם
0.71	3.2	328	39.0%	47.6%	12.2%	1.2%	המבצעים

0.65	3.48	328	56.4%	36.6%	6.1%	0.9%	שואה והכחדת עם
0.77	3.25	328	42.7%	42.4%	12.5%	2.4%	עיוות השואה ואנטישמיות עכשווית
0.70	3.47	327	55.7%	35.8%	8.3%	0.3%	השיבה לחיים בקרב הניצולים
0.63	3.45	328	51.8%	41.5%	6.4%	0.3%	החברה הישראלית
0.62	3.41	325	47.7%	45.2%	7.1%	0.0%	יהודים ויהדות
0.83	3.11	329	37.7%	38.6%	20.7%	3.0%	זיכרון קולקטיבי של אומות שונות
0.45	3.74	329	75.1%	24.3%	0.6%	0.0%	יד ושם ואתריו השונים

לוח 10.1: תרומת הסמינר למשתתפים בהיבט האקדמי - השוואה בין סוגי מדינות

סטטיסטי t המבחן	דרגות חופש (df)	ס"ת (SD)	ממוצע (M)	מספר המשיבים (N)	סיווג מדינות באירופה	ההיגדים
-5.050**	327	0.64	3.43	157	מזרח והבלקן	חיי היהודים לפני השואה
		0.48	3.74	162	מערב	
-0.466	325	0.74	3.20	166	מזרח והבלקן	האידאולוגיה הנאצית
		0.70	3.24	161	מערב	
-1.852	326	0.65	3.37	167	מזרח והבלקן	גזענות ואנטישמיות
		0.63	3.50	161	מערב	
-2.470*	182	0.67	3.46	101	מזרח והבלקן	החיים בגטו
		0.55	3.65	161	מערב	
-2.684**	324	0.71	3.29	165	מזרח והבלקן	התפתחות הפתרון הסופי
		0.63	3.49	161	מערב	
-0.617	324	0.76	3.29	165	מזרח והבלקן	החיים במחנות
		0.73	3.34	161	מערב	
1.815	321	0.69	3.28	163	מזרח והבלקן	ההתנגדות
		0.80	3.13	160	מערב	
0.683	327	0.69	3.45	166	מזרח והבלקן	חסידי אומות העולם
		0.72	3.40	163	מערב	

-1.186	325	0.72	3.20	166	מזרח והבלקן	המבצעים
		0.70	3.29	161	מערב	
-1.560	325	0.66	3.43	166	מזרח והבלקן	שואה והכחדת עם
		0.64	3.54	161	מערב	
0.667	325	0.75	3.28	165	מזרח והבלקן	עיוות השואה ואנטישמיות עכשווית
		0.79	3.22	162	מערב	
1.694	313	0.60	3.53	165	מזרח והבלקן	השיבה לחיים בקרב הניצולים
		0.71	3.40	161	מערב	
2.013*	318	0.58	3.52	165	מזרח והבלקן	החברה הישראלית
		0.66	3.38	162	מערב	
2.695**	322	0.58	3.49	166	מזרח והבלקן	יהודים ויהדות
		0.65	3.31	158	מערב	
4.398**	326	0.74	3.31	166	מזרח והבלקן	זיכרון קולקטיבי של אומות שונות
		0.87	2.91	162	מערב	
-0.735	326	0.46	3.73	166	מזרח והבלקן	יד ושם ואתריו השונים
		0.44	3.77	162	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 11: תרומת הסמינר למשתתפים בהיבט הפדגוגי

ההיגדים	כלל לא תרם	לא כל כך תרם	תרם מאד	מספר המשיבים (N)	ממוצע (M)	ס"ת (SD)
בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם	0.0%	0.3%	76.4%	331	3.76	0.43
בקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם בהקשר החינוכי שלי	0.3%	3.4%	59.5%	328	3.55	0.58
בחשיפה לגישה הוראת השואה דרך דיסציפלינות שונות	0.9%	11.2%	46.5%	329	3.33	0.71

0.66	3.48	329	56.2%	36.5%	6.4%	0.9%	בהבנת הגישה של הוראת השואה בהתאמה לגיל הילד
0.55	3.65	330	68.2%	29.4%	1.8%	0.6%	בחשיפה לגישת ההוראה של השואה על פני רצף: חיי היהודים לפני, במהלך ואחרי מלחמת העולם השנייה
0.49	3.76	330	77%	22.1%	0.9%	0.0%	בחשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפורים אישיים
0.82	3.19	327	41.6%	38.5%	16.8%	3.1%	בקבלת כלים להוראת השואה בקרב קבוצות רב-אתניות/רב-תרבותיות
0.53	3.66	328	69.5%	27.4%	3.0%	0.0%	בקבלת חומרי הלמידה שפותחו ביד ושם
0.75	3.29	327	44.0%	42.8%	11.0%	2.1%	בפיתוח היכולת להתאים את חומרי הלמידה לצרכי התלמידים
0.75	3.26	330	42.4%	42.4%	13.6%	1.5%	בפיתוח היכולת להכין חומרי למידה חדשים ממקורות שונים (אינטרנט, מדיה, ספרים וכו')
0.70	3.35	328	47.0%	41.5%	11.0%	0.6%	בהזדמנות לדון עם עמיתים בנושאים פדגוגיים הרלוונטיים לתלמידים שלי
0.70	3.35	327	48.3%	38.5%	13.1%	0.0%	ביצירת קשרים לעתיד עם עמיתים מהתחום
0.68	3.44	330	53.6%	37.6%	7.9%	0.9%	בחשיפה למגוון חומרי הלמידה המקוונים באתר יד ושם
0.48	3.72	328	73.5%	25.0%	1.5%	0.0%	בהבנת משמעות השואה עבור העם היהודי
0.52	3.72	328	74.7%	23.2%	1.5%	0.6%	בחיבור לסיפור האנושי העומד מאחורי המספרים הגדולים
0.50	3.73	328	75.3%	23.2%	0.9%	0.6%	בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה

לוח 11.1: תרומת הסמינר למשתתפים בהיבט הפדגוגי - השוואה בין סוגי מדינות

סטטיסטי t המבחן	דרגות חופש (df)	ס"ת (SD)	ממוצע (M)	מספר המשיבים (N)	סיווג מדינות באירופה	ההיגדים
-0.512	328	0.44	3.75	167	מזרח והבלקן	בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם
		0.44	3.77	163	מערב	
3.234**	320	0.54	3.65	165	מזרח והבלקן	בקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם בהקשר החינוכי שלי
		0.60	3.45	162	מערב	
6.119**	289	0.56	3.56	167	מזרח והבלקן	בחשיפה לגישה הוראת השואה דרך דיסציפלינות שונות
		0.78	3.10	161	מערב	
2.110*	314	0.60	3.55	166	מזרח והבלקן	בהבנת הגישה של הוראת השואה בהתאמה לגיל הילד
		0.71	3.40	162	מערב	
-1.608	323	0.58	3.60	166	מזרח והבלקן	בחשיפה לגישת ההוראה של השואה על פני רצף: חיי היהודים לפני, במהלך ואחרי מלחמת העולם השנייה
		0.51	3.7	163	מערב	
-2.969**	315	0.49	3.69	167	מזרח והבלקן	בחשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפורים אישיים
		0.39	3.83	162	מערב	
1.437	324	0.78	3.25	165	מזרח והבלקן	בקבלת כלים להוראת השואה בקרב קבוצות רב-אתניות/רב-תרבותיות
		0.86	3.12	161	מערב	
-1.487	324	0.56	3.62	166	מזרח והבלקן	בקבלת חומרי הלמידה שפותחו ביד ושם
		0.51	3.71	161	מערב	
4.191**	324	0.65	3.45	163	מזרח והבלקן	בפיתוח היכולת להתאים את חומרי הלמידה לצרכי התלמידים
		0.80	3.12	163	מערב	
3.709**	327	0.66	3.40	166	מזרח והבלקן	בפיתוח היכולת להכין חומרי למידה חדשים ממקורות שונים (אינטרנט, מדיה, ספרים וכו')
		0.80	3.1	163	מערב	
2.833**	325	0.63	3.45	166	מזרח והבלקן	בהזדמנות לדון עם עמיתים בנושאים פדגוגיים הרלוונטיים לתלמידים שלי
		0.75	3.24	161	מערב	
4.158**	308	0.61	3.51	165	מזרח והבלקן	ביצירת קשרים לעתיד עם עמיתים מהתחום
		0.75	3.19	161	מערב	

3.693**	309	0.59	3.57	166	מזרח והבלקן	בחיפה למגוון חומרי הלמידה המקוונים באתר יד ושם
		0.74	3.3	163	מערב	
-1.400	323	0.50	3.68	165	מזרח והבלקן	בהבנת משמעות השואה עבור העם היהודי
		0.46	3.76	162	מערב	
-0.761	325	0.49	3.70	165	מזרח והבלקן	בחיבור לסיפור האנושי העומד מאחורי המספרים הגדולים
		0.55	3.74	162	מערב	
-1.407	325	0.50	3.70	164	מזרח והבלקן	בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה
		0.50	3.77	163	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

נספח 2: בוגרים

לוח 12: מדינות המוצא של הבוגרים (N=580)

מדינה	מספר משיבים	% מתוך המשיבים
מדינות מזרח אירופה והבלקן		
רוסיה	79	13.6%
פולין	55	9.4%
בלארוס	25	4.3%
אוקראינה	32	5.5%
בולגריה	17	2.9%
הונגריה	11	1.9%
רומניה	9	1.6%
סלובקיה	5	0.8%
קרואטיה	26	4.5%
ליטא	17	2.9%
לטביה	12	2.0%
סרביה	9	1.6%
מולדובה	7	1.2%
בוסניה	7	1.2%
סלובניה	6	1.0%
אסטוניה	6	1.0%
קוסובו	4	0.7%
מקדוניה	4	0.7%
מדינות מערב אירופה		
גרמניה	107	18.4%
בריטניה	44	7.9%
יוון	41	7.1%
אוסטריה	23	3.9%
אירלנד	10	1.7%
שבדיה	13	2.2%
פינלנד	4	0.7%
סקוטלנד	4	0.7%

0.5%	3	דנמרק
0.2%	1	שוויץ
0.2%	1	הולנד

לוח 13: השכלת הבוגרים (N=582)

השכלה	מספר משיבים	% מתוך המשיבים
תואר ראשון	63	10.8%
תואר שני	231	39.7%
תואר שלישי	67	11.5%
תעודת הוראה	283	48.6%
אחר	98	16.8%

לוח 14: תחום העיסוק של הבוגרים (N=584)

תחום העיסוק	מספר משיבים	% מתוך המשיבים
מורה	358	61.3%
מנחה מורים	34	5.8%
מפקח/מנהל	28	4.8%
מרצה באוניברסיטה	32	5.5%
חבר צוות מוזיאון או אתר זיכרון	33	5.6%
איש דת	43	7.4%
אחר	56	9.6%

לוח 15: אוכלוסיית יעד של הבוגרים (N=579)

אוכלוסיית יעד	מספר המשיבים	% מתוך המשיבים
תלמידים בגילאי 8-12	127	21.9%
תלמידים בגילאי 12-15	253	43.6%
תלמידים בגילאי 15 ומעלה	311	53.7%
תלמידים בחינוך המיוחד	38	6.6%
תלמידים בחינוך מקצועי	33	5.7%
סטודנטים	61	10.5%
מורים	101	17.4%

11.9%	69	מבוגרים אחרים
20.4%	118	אוכלוסייה כללית

לוח 16: תחום העיסוק של הבוגרים אשר אינם מלמדים את נושא השואה (N=169)

מספר משיבים	% מתוך המשיבים	
84	49.7%	מורה
10	5.9%	מנחה מורים
9	5.3%	מפקח/מנהל
8	4.7%	מרצה באוניברסיטה
8	4.7%	חבר צוות מוזיאון או אתר זיכרון
21	12.4%	איש דת
29	17.2%	אחר

לוח 17: השפעת הסמינר על הבוגרים

מספר משיבים (N)	יותר מבעבר	כמו בעבר	פחות מבעבר	ההיגדים: מאז השתתפותי בסמינר....
576	67.7%	30.7%	1.6%	אני קורא מאמרים בנושא השואה
572	54.0%	44.2%	1.7%	אני צופה בתכניות טלוויזיה ובסרטים בנושא השואה
568	52.5%	45.8%	1.8%	אני קורא ספרים על השואה
573	64.4%	34.2%	1.4%	אני משוחח בנושא השואה עם חברים ומשפחה
559	58.9%	39.0%	2.1%	אני מחפש מידע באינטרנט על השואה
521	31.9%	62.0%	6.1%	אני משתתף בפורומים העוסקים בנושא השואה
555	45.0%	52.4%	2.5%	אני מבקר במוזיאונים או בתערוכות בנושא השואה
534	37.8%	59.4%	2.8%	אני משתתף בפעילויות המקדמות זכויות אדם
578	73.9%	24.9%	1.2%	אני מתעניין בחדשות הנוגעות לישראל
560	55.5%	42.3%	2.1%	אני משוחח עם חברים ובני משפחה על המצב בישראל
568	64.8%	34.5%	0.7%	אני מגיב לביטויים של גזענות ואנטישמיות

לוח 17.1: השפעת הסמינר על הבוגרים, לפי סיווג למדינות

ההיגדים: מאז השתתפותי בסמינר....	סיווג מדינות באירופה	פחות מבעבר	כמו בעבר	יותר מבעבר	מספר משיבים	דרגות חופש (df)	מבחן חיבוע χ^2
אני קורא מאמרים בנושא השואה	מזרח והבלקן	1.8%	24.9%	73.2%	325	2	12.229**
	מערב	0.8%	38.2%	61.0%	246		
אני צופה בתכניות טלוויזיה ובסרטים בנושא השואה	מזרח והבלקן	1.5%	38.7%	59.8%	323	2	9.033*
	מערב	1.6%	51.2%	47.1%	244		
אני קורא ספרים על השואה	מזרח והבלקן	1.9%	40.4%	57.5%	319	2	9.241*
	מערב	1.2%	3.3%	45.5%	244		
אני משוחח בנושא השואה עם חברים ומשפחה	מזרח והבלקן	1.5%	33.0%	65.4%	324	2	1.082
	מערב	0.8%	36.1%	63.1%	244		
אני מחפש מידע באינטרנט על השואה	מזרח והבלקן	2.5%	29.3%	68.2%	314	2	28.839**
	מערב	1.3%	51.7%	47.1%	240		
אני משתתף בפורומים העוסקים בנושא השואה	מזרח והבלקן	8.0%	56.4%	35.5%	287	2	8.724*
	מערב	3.9%	68.3%	27.8%	230		
אני מבקר במוזיאונים או בתערוכות בנושא השואה	מזרח והבלקן	3.3%	48.2%	48.5%	307	2	4.931
	מערב	1.6%	57.0%	41.4%	244		
אני משתתף בפעילויות המקדמות זכויות אדם	מזרח והבלקן	3.8%	51.6%	44.6%	287	2	17.698**
	מערב	1.2%	69.0%	29.8%	242		
אני מתעניין בחדשות הנוגעות לישראל	מזרח והבלקן	1.2%	24.4%	74.4%	328	2	0.132
	מערב	1.2%	25.7%	73.1%	245		
אני משוחח עם חברים ובני משפחה על המצב בישראל	מזרח והבלקן	2.5%	34.1%	63.4%	317	2	19.017**
	מערב	1.7%	52.5%	45.8%	238		
אני מגיב לביטויים של גזענות ואנטישמיות	מזרח והבלקן	0.9%	29.8%	69.3%	322	2	7.498*
	מערב	0.4%	40.7%	58.9%	241		

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 18: השפעת הסמינר על הבוגרים בהיבט הפדגוגי

ההיגדים: מאז השתתפותי בסמינר....	כן	לא	מספר משיבים
העברתי את התפיסה החינוכית של יד ושם למחנכים אחרים (עמיתים, חברים וכדומה)	91.8%	8.2%	573

552	43.3%	56.7%	יזמתי קורס או סדנא על השואה
540	39.3%	60.7%	הכנתי יחידת לימוד על השואה המבוססת על התפיסה החינוכית של יד ושם
552	46.0%	54.0%	ארגנתי טקס המבוסס על מה שלמדתי בסמינר
542	39.5%	60.5%	סייעתי למחנכים אחרים להכין יחידת לימוד על השואה
525	59.6%	40.4%	עסקתי בתכנון תכנית לימודים כללית על השואה
559	19.0%	81.0%	ביקרתי באתר של יד ושם כדי לקבל מידע, רעיונות, תמונות וכדומה
529	84.1%	15.9%	יצרתי קשר עם יד ושם לצורך קבלת סיוע בהכנת קורס/סדנא/טקס
553	15.9%	84.1%	אימצתי בהוראת הנושא את המתודה המדגישה את הסיפור האישי
540	23.7%	76.3%	אימצתי בהוראת הנושא את התפיסה המותאמת גיל של יד ושם
555	21.8%	78.2%	התמקדתי בהוראת הנושא בחיי היהודים לפני, במהלך ואחרי השואה
567	13.1%	86.9%	השתמשתי בחומרי הלמידה שפותחו על-ידי יד ושם

לוח 18.1: השפעת הסמינר על הבוגרים בהיבט הפדגוגי, לפי סיווג למדינות

מבחן חי בריבוע χ^2	דרגות חופש (df)	מספר משיבים	לא	כן	סיווג מדינות באירופה	ההיגדים: מאז השתתפתי בסמינר....
41.734**	1	326	1.8%	98.2%	מזרח והבלקן	העברתי את התפיסה החינוכית של יד ושם למחנכים אחרים (עמיתים, חברים וכדומה)
		242	16.9%	83.1%	מערב	
22.622**	1	310	34.5%	65.5%	מזרח והבלקן	יזמתי קורס או סדנא על השואה
		237	54.9%	45.1%	מערב	
3.339	1	300	42.7%	57.3%	מזרח והבלקן	הכנתי יחידת לימוד על השואה המבוססת על התפיסה החינוכית של יד ושם
		235	34.9%	65.1%	מערב	
105.178**	1	312	26.9%	73.1%	מזרח והבלקן	ארגנתי טקס המבוסס על החומר הנלמד בסמינר
		235	71.1%	28.9%	מערב	
11.451**	1	299	33.1%	66.9%	מזרח והבלקן	סייעתי למחנכים אחרים להכין יחידת לימוד על השואה
		238	47.5%	52.5%	מערב	
21.082**	1	285	68.8%	31.2%	מזרח והבלקן	עסקתי בתכנון תכנית לימודים כללית על השואה
		235	48.9%	51.1%	מערב	

28.286**	1	313	11.2%	88.8%	מזרח והבלקן	ביקרתי באתר של יד ושם כדי לקבל מידע, רעיונות, תמונות וכדומה
		241	29.0%	71.0%	מערב	
2.551	1	289	81.7%	18.3%	מזרח והבלקן	יצרתי קשר עם יד ושם לצורך קבלת סיוע בהכנת קורס/סדנא/טקס
		235	86.8%	13.2%	מערב	
3.396	1	311	13.5%	86.5%	מזרח והבלקן	אימצתי בהוראת הנושא את המתודה המדגישה את הסיפור האישי
		238	19.3%	80.7%	מערב	
8.034**	1	300	19.0%	81.0%	מזרח והבלקן	אימצתי בהוראת הנושא את התפיסה המותאמת גיל של יד ושם
		236	29.7%	70.3%	מערב	
0.041	1	309	21.7%	78.3%	מזרח והבלקן	התמקדתי בהוראת הנושא בחיי היהודים לפני, במהלך ואחרי השואה
		241	22.4%	77.6%	מערב	
22.000**	1	324	7.4%	92.6%	מזרח והבלקן	השתמשתי בחומרי הלמידה שפותחו על-ידי יד ושם
		238	21.0%	79.0%	מערב	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

לוח 18.2: השפעות הסמינר על הבוגרים בהיבט הפדגוגי, לפי שנים

מבחן חי בריבוע χ^2	דרגות חופש (df)	מספר משיבים	לא	כן	שנה	ההיגדים: מאז השתתפתי בסמינר...
4.102	4	179	11.2%	88.8%	2018	העברתי את התפיסה החינוכית של יד ושם למחנכים אחרים (עמיתים, חברים וכדומה)
		135	5.9%	94.1%	2017	
		112	6.3%	93.8%	2016	
		83	9.6%	90.4%	2015	
		63	6.3%	93.7%	2014	
7.755	4	173	50.9%	49.1%	2018	יזמתי קורס או סדנא על השואה
		128	43.8%	56.3%	2017	
		110	36.4%	63.6%	2016	
		79	40.5%	59.5%	2015	
		61	36.1%	63.9%	2014	
3.590	4	163	42.9%	57.1%	2018	

		130	41.5%	58.5%	2017	הכנתי יחידת לימוד על השואה המבוססת על התפיסה החינוכית של יד ושם
		109	39.4%	60.6%	2016	
		78	33.3%	66.7%	2015	
		59	32.2%	67.8%	2014	
8.661	4	170	52.9%	47.1%	2018	ארגנתי טקס המבוסס על מה שלמדתי בסמינר
		127	40.9%	59.1%	2017	
		110	43.6%	56.4%	2016	
		81	50.6%	49.4%	2015	
		63	34.9%	65.1%	2014	
10.420*	4	168	45.8%	54.2%	2018	סייעתי למחנכים אחרים להכין יחידת לימוד על השואה
		127	38.6%	61.4%	2017	
		107	40.2%	59.8%	2016	
		80	40.0%	60.0%	2015	
		59	22.0%	78.0%	2014	
4.431	4	161	64.6%	35.4%	2018	עסקתי בתכנון תכנית לימודים כללית על השואה
		123	56.9%	43.1%	2017	
		105	58.1%	41.9%	2016	
		77	51.9%	48.1%	2015	
		58	63.8%	36.2%	2014	
8.407	4	172	22.7%	77.3%	2018	ביקרתי באתר של יד ושם כדי לקבל מידע, רעיונות, תמונות וכדומה
		130	14.6%	85.4%	2017	
		111	19.8%	80.2%	2016	
		82	24.4%	75.6%	2015	
		63	9.5%	90.5%	2014	
3.634	4	165	86.1%	13.9%	2018	יצרתי קשר עם יד ושם לצורך קבלת סיוע בהכנת קורס/סדנא/טקס
		124	83.1%	16.9%	2017	

		105	87.6%	12.4%	2016	
		75	81.3%	18.7%	2015	
		59	78.0%	22.0%	2014	
5.340	4	172	18.6%	81.4%	2018	אימצתי בהוראת הנושא את המתודה המדגישה את הסיפור האישי
		126	11.9%	88.1%	2017	
		109	17.4%	82.6%	2016	
		82	19.5%	80.5%	2015	
		63	9.5%	90.5%	2014	
1.317	4	166	26.5%	73.5%	2018	אימצתי בהוראת הנושא את התפיסה המותאמת גיל של יד ושם
		124	24.2%	75.8%	2017	
		108	21.3%	78.7%	2016	
		81	22.2%	77.8%	2015	
		60	21.7%	78.3%	2014	
5.069	4	172	26.7%	73.3%	2018	התמקדתי בהוראת הנושא בחיי היהודים לפני, במהלך ואחרי השואה
		129	19.4%	80.6%	2017	
		108	23.1%	76.9%	2016	
		83	15.7%	84.3%	2015	
		62	19.4%	80.6%	2014	
6.751	4	174	17.8%	82.2%	2018	השתמשתי בחומרי הלמידה שפותחו על-ידי יד ושם
		133	12.8%	87.2%	2017	
		112	12.5%	87.5%	2016	
		83	7.2%	92.8%	2015	
		64	9.4%	90.6%	2014	

* רמת מובהקות $p < 0.05$ ** רמת מובהקות $p < 0.01$

כלי המחקר

שאלון למחנכים המשתתפים בסמינר ביד ושם

מחנך יקר,

השאלון שלפניך עוסק בסמינר ביד ושם בו השתתפת.

שאלון זה מועבר במסגרת מחקר הערכה עבור בית הספר הבין-לאומי להוראת השואה, יד ושם ומטרתו היא לקבל משוב על היבטים שונים של הסמינר, על מנת לשפרו.

חשוב לנו להדגיש כי המידע שנקבל ממך יישאר חסוי ובעילום שם. הנתונים יעברו ניתוח סטטיסטי, ללא פרטיך המזהים.

פרטי רקע (אנא הקף בעיגול):

1. מגדר : 1.זכר 2.נקבה

2. תושב מדינת: _____

3. עיר: _____

4. השכלה (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת):

1. תואר ראשון

2. תואר שני

3. תואר שלישי

4. תעודת הוראה

5. אחר, פרט: _____

5. תחום העיסוק:

1. מורה

2. מנחה מורים

3. מפקח/מנהל

4. מרצה באוניברסיטה

5. חבר צוות מוזאון או אתר זיכרון

6. אחר, פרט: _____

6. מי אוכלוסיית היעד במסגרת עבודתך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. תלמידים בגילאי 8-12
2. תלמידים בגילאי 12-15
3. תלמידים בגילאי 15 ומעלה
4. תלמידים בחינוך המיוחד
5. תלמידים בחינוך המקצועי
6. סטודנטים
7. מורים
8. מבוגרים אחרים
9. אוכלוסייה כללית

7. האם זהו ביקורך הראשון בישראל?

1. כן
2. לא

8. האם זהו ביקורך הראשון ביד ושם?

1. כן
2. לא

9. האם לימודי השואה הם חלק מתכנית הלימודים במדינה שלך?

1. כן
2. לא

10. האם אתה מלמד את נושא השואה?

1. כן
2. לא ----- דלג לשאלה 17

הוראת נושא השואה

11. באיזו מסגרת אתה מלמד את לימודי השואה? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. במסגרת בית ספרית
2. קורס (סמסטריאלי/ שנתי)
2. סדנאות
3. ימי זיכרון/ אירועים אקטואליים
4. אחר, פרט: _____

12. באיזו כיתה אתה מלמד את נושא השואה? _____

13. כמה שעות מוקדשות ללימוד הנושא? _____

14. האם מציינים את יום הזיכרון לשואה בבית הספר בו אתה מלמד? 1. כן 2. לא

15. מהם הנושאים המרכזיים בהם אתה עוסק במסגרת לימודי השואה? (ניתן לסמן עד 3 תשובות אפשריות)

1. רפובליקת ויימאר ועלייתו של היטלר לשלטון
2. חיי היהודים לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה
3. אפליה, גזענות, אנטישמיות
4. מוסר ואתיקה
5. ההתנגדות
6. הצלת יהודים/חסידי אומות העולם
7. האידיאולוגיה הנאצית/גרמניה בשנות ה-30
8. "הפתרון הסופי"
9. הגטאות
10. אחר, פרט: _____

16. באילו חומרי למידה אתה משתמש בהוראת השואה? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מקורות היסטוריים ראשוניים (primary)
2. סרטים
3. ספרי לימוד
4. ספרי קריאה אחרים

5. ערכות פדגוגיות
6. אתרי אינטרנט
7. אפליקציות ללימוד על השואה
8. אחר, פרט: _____

17. האם באופן כללי אתה נוהג להשתמש בהוראה שלך בחומרי למידה מקוונים?

1. כן
2. לא ----- דלג לשאלה 19

18. באילו אמצעים אתה משתמש בהוראת חומרי הלמידה המקוונים? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מחשבים
2. טאבלטים
3. טלפונים חכמים
4. אחר, פרט: _____

19. מה הניע אותך להשתתף בסמינר של יד ושם? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. להעמיק את הידע והתובנות בנושא השואה
2. להרחיב את הידע הנוגע למתודות ולתפיסות חינוכיות בהוראת השואה
3. להרחיב את הידע בנושאי השואה הקשורים למדינה שלי
4. להכיר עמיתים מהתחום ולדון איתם בנושאים משותפים
5. לעבור חוויה רגשית משמעותית
6. ללמוד על ישראל
7. לבקר באתרים היסטוריים בישראל
8. להתעמת עם ההיסטוריה המשפחתית/הלאומית שלי
9. אחר, פרט: _____

עמדות כלליות

באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים?

מסכים מאד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים	
4	3	2	1	20. השואה היא תופעה ייחודית שאינה ניתנת להשוואה לאירועים אחרים בהיסטוריה
4	3	2	1	21. שואה יכולה לחזור ולהתרחש בכל מקום, בכל זמן וכנגד קבוצות שונות
4	3	2	1	22. חשוב להבין את השואה כפרק על פני רצף בהיסטוריה היהודית ולא כתופעה שעומדת בפני עצמה
4	3	2	1	23. חשוב ללמד את נושא השואה בכל מקום בעולם
4	3	2	1	24. לא רצוי ללמד את השואה בקרב ילדים צעירים (בחינוך היסודי)

הערכת הסמינר

באופן כללי, באיזו מידה אתה מרוצה מן ההיבטים הבאים של הסמינר?

לא רלוונטי/ לא נכלל בסמינר	מרוצה מאד	מרוצה	לא כל כך מרוצה	כלל לא מרוצה	
הפעילויות					
9	4	3	2	1	25. הרצאות
9	4	3	2	1	26. סדנאות
9	4	3	2	1	27. סיור באתר יד ושם
9	4	3	2	1	28. סיור במוזיאון
9	4	3	2	1	29. מפגש עם הניצולים
9	4	3	2	1	30. מפגש עם ישראלים
9	4	3	2	1	31. סיורים ברחבי ישראל
9	4	3	2	1	32. דיונים בקבוצה
9	4	3	2	1	33. שיחות בלתי פורמליות עם המרצים של יד ושם
9	4	3	2	1	34. שיחות בלתי פורמליות עם חברי הקבוצה
9	4	3	2	1	35. הזמן שניתן לעיבוד המידע והחוויית
9	4	3	2	1	36. הזמן הפנוי
הדרכה					
9	4	3	2	1	37. מדריך הקבוצה
9	4	3	2	1	38. המנחים והמרצים מטעם יד ושם
אירוח					
9	4	3	2	1	39. סביבת הלמידה

9	4	3	2	1	40. תנאי הלינה
9	4	3	2	1	41. רמת המזון ביד ושם
9	4	3	2	1	42. ההסעות

באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים?

מסכים מאד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים	
4	3	2	1	43. הסמינר היה מעניין
4	3	2	1	44. הסמינר היה עמוס מדי מבחינת ידע
4	3	2	1	45. הסמינר היה ארוך מדי
4	3	2	1	46. הסמינר היה עמוס מדי מבחינה רגשית
4	3	2	1	47. הסמינר התאים למאפייני הקבוצה שלנו
4	3	2	1	48. המרצים בסמינר גילו ידע רב בתחום
4	3	2	1	49. המרצים בסמינר התייחסו ברצינות וברגישות לשאלות והערות של הקבוצה
4	3	2	1	50. הסמינר סיפק חומרים רלוונטיים להוראת נושא השואה
4	3	2	1	51. הסמינר ענה על ציפיותיי

באיזו מידה תרם הסמינר לידיע ולהבנה שלך בנושאים הבאים?

תרם מאד	תרם	לא כל כך תרם	כלל לא תרם	
4	3	2	1	52. חיי היהודים לפני השואה
4	3	2	1	53. האידאולוגיה הנאצית
4	3	2	1	54. גזענות ואנטישמיות
4	3	2	1	55. החיים בגטו
4	3	2	1	56. התפתחות הפתרון הסופי
4	3	2	1	57. החיים במחנות
4	3	2	1	58. ההתנגדות
4	3	2	1	59. חסידי אומות העולם
4	3	2	1	60. המבצעים
4	3	2	1	61. שואה והכחדת עם
4	3	2	1	62. עיוות השואה ואנטישמיות עכשווית
4	3	2	1	63. השיבה לחיים בקרב הניצולים
4	3	2	1	64. החברה הישראלית
4	3	2	1	65. יהודים ויהדות
4	3	2	1	66. זיכרון קולקטיבי של אומות שונות
4	3	2	1	67. יד ושם ואתריו השונים

באיזו מידה תרם לך הסמינר בהיבטים הבאים?

תרם מאד	תרם	לא כל כך תרם	כלל לא תרם	
4	3	2	1	68. בהבנת התפיסה החינוכית של יד ושם
4	3	2	1	69. בקבלת כלים להטמעת התפיסה החינוכית של יד ושם בהקשר החינוכי שלי
4	3	2	1	70. בחשיפה לגישה הוראת השואה דרך דיסציפלינות שונות
4	3	2	1	71. בהבנת הגישה של הוראת השואה בהתאמה לגיל הילד
4	3	2	1	72. בחשיפה לגישת ההוראה של השואה על פני רצף: חיי היהודים לפני, במהלך ואחרי מלחמת העולם השנייה
4	3	2	1	73. בחשיפה לגישת ההוראה של השואה באמצעות סיפורים אישיים
4	3	2	1	74. בקבלת כלים להוראת השואה בקרב קבוצות רב-אתניות/רב-תרבותיות
4	3	2	1	75. בקבלת חומרי הלמידה שפותחו ביד ושם
4	3	2	1	76. בפיתוח היכולת להתאים את חומרי הלמידה לצרכי התלמידים
4	3	2	1	77. בפיתוח היכולת להכין חומרי למידה חדשים ממקורות שונים (אינטרנט, מדיה, ספרים וכו')
4	3	2	1	78. בהזדמנות לדון עם עמיתים בנושאים פדגוגיים הרלוונטיים לתלמידים שלי
4	3	2	1	79. ביצירת קשרים לעתיד עם עמיתים מהתחום
4	3	2	1	80. בחשיפה למגוון חומרי הלמידה המקוונים באתר יד ושם
4	3	2	1	81. בהבנת משמעות השואה עבור העם היהודי
4	3	2	1	82. בחיבור לסיפור האנושי העומד מאחורי המספרים הגדולים
4	3	2	1	83. בהבנת הדילמות המוסריות בפניהם עמדו קורבנות השואה

84. אילו שינויים היית מציע עבור תכנית הסמינר (מבחינת תוכן, מתודיקה וכדומה)?

85. באיזו מידה היית ממליץ לקולגה להשתתף בסמינר של יד ושם?

1. כלל לא ממליץ
2. לא כל כך ממליץ
3. ממליץ
4. ממליץ מאוד

86. כאיש חינוך, מה היית רוצה לקבל מיד ושם? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מידע על חומרי לימוד חדשים
2. מידע על קורסים מקוונים של יד ושם
3. מידע על פעילות יד ושם (כנסים, סמינרים לבוגרים, ...)
4. להיות חלק ברשת של יד ושם באירופה
5. להיות מעורב במדיה החברתית של יד ושם
6. לקבל עלון דיגיטלי של יד ושם
7. אחר, פרט: _____

שאלון משוב לבוגרי סמינר יד ושם

מחנך יקר,

השאלון שלפניך עוסק בסמינר ביד ושם בו השתתפת בעבר.

שאלון זה מועבר במסגרת מחקר הערכה עבור בית הספר הבין-לאומי להוראת השואה, יד ושם באמצעותו נרצה לשמוע על החוויה שלך בסמינר ועל תרומתו להוראה שלך את נושא השואה.

חשוב לנו להדגיש כי המידע שנקבל ממך יישאר חסוי ובעילום שם. הנתונים יעברו ניתוח סטטיסטי, ללא פרטיך המזהים.

למקרה שתסכים בנוסף להתראיין טלפונית, נודה לך מאוד אם תואיל לרשום כתובת דואר אלקטרוני ו/או מס' הטלפון הנייד ושם פרטי.

כתובת דוא"ל (מייל) שלי: _____ טל' נייד: _____ שם פרטי: _____

האם ניתן יהיה לקיים את הריאיון בשפה האנגלית? 1. כן 2. לא

פרטי רקע (אנא הקף בעיגול):

1. מגדר : 1.זכר 2.נקבה

2. תושב מדינת: _____

3. עיר: _____

4. השכלה (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת):

1. תואר ראשון

2. תואר שני

3. תואר שלישי

4. תעודת הוראה

5. אחר, פרט: _____

5. באיזו שנה השתתפת בסמינר ביד ושם?

1. בשנת 2018

2. בשנת 2017

3. בשנת 2016

6. תחום העיסוק:

1. מורה
2. מנחה מורים
3. מפקח
4. מרצה באוניברסיטה
5. חבר צוות מוזאון או אתר זיכרון
6. איש דת
7. אחר, פרט: _____

7. מי אוכלוסיית היעד במסגרת עבודתך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. תלמידים בגילאי 8-12
2. תלמידים בגילאי 12-15
3. תלמידים בגילאי 15 ומעלה
4. תלמידים בחינוך המיוחד
5. תלמידים בחינוך המקצועי
6. סטודנטים
7. מורים
8. מבוגרים אחרים
9. אוכלוסייה כללית

8. האם לימודי השואה הם חלק מתכנית הלימודים במדינה שלך?

1. כן

2. לא

9. האם אתה מלמד כיום את נושא השואה?

1. כן

2. לא-----דלג לשאלה 16

הוראת נושא השואה

10. באיזו מסגרת אתה מלמד את לימודי השואה? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. במסגרת בית ספרית
2. קורס (סמסטר/אלי/שנתי)
3. סדנאות
4. ימי זיכרון/ אירועים אקטואליים
5. אחר, פרט: _____

11. באיזו כיתה אתה מלמד את נושא השואה? _____

12. כמה שעות מוקדשות ללימוד הנושא? _____

13. האם מציינים את יום הזיכרון לשואה בבית הספר בו אתה מלמד?

1. כן
2. לא

14. מה הנושאים המרכזיים בהם אתה עוסק במסגרת לימודי השואה? (ניתן לסמן עד 3 תשובות אפשריות)

1. רפובליקת ויימאר ועלייתו של היטלר לשלטון
2. חיי היהודים לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה
3. אפליה, גזענות, אנטישמיות
4. מוסר ואתיקה
5. ההתנגדות
6. הצלת יהודים/חסידי אומות העולם
7. האידיאולוגיה הנאצית / גרמניה בשנות ה-30
8. הפתרון הסופי
9. הגטאות
10. אחר, פרט: _____

15. באילו חומרי למידה אתה משתמש בהוראת השואה? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מקורות היסטוריים ראשוניים

2. סרטים
3. ספרי לימוד
4. ספרי קריאה אחרים
5. ערכות פדגוגיות
6. אתרי אינטרנט
7. אפליקציות הנוגעות לנושא השואה
8. אחר, פרט: _____

16. האם באופן כללי אתה נוהג להשתמש בהוראה שלך בחומרי למידה מקוונים?

1. כן
2. לא---דלג על השאלה הבאה

17. באילו אמצעים אתה משתמש? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מחשבים
2. טאבלטים
3. טלפונים חכמים
4. אחר, פרט: _____

18. מהם הקשיים המרכזיים בהוראת השואה בבית ספרך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מספר השעות המוקצה נמוך מדי
2. מחסור בחומרי הוראה מתאימים
3. היעדר תמיכה של המערכת הבית ספרית (מנהל בית הספר, קולגות וכדומה)
4. מוטיבציה נמוכה של התלמידים
5. התנגדות של התלמידים
6. התנגדות של הורים ללימוד הנושא
7. אחר, פרט: _____

השפעות הסמינר

מאז השתתפותי בסמינר...

יותר מבעבר	כמו בעבר	פחות מבעבר	
3	2	1	19. אני קורא מאמרים בנושא השואה

3	2	1	20. אני צופה בתכניות טלוויזיה ובסרטים בנושא השואה
3	2	1	21. אני קורא ספרים על השואה
3	2	1	22. אני משוחח בנושא השואה עם חברים ומשפחה
3	2	1	23. אני מחפש מידע באינטרנט על השואה
3	2	1	24. אני משתתף בפורומים העוסקים בנושא השואה
3	2	1	25. אני מבקר במוזיאונים או בתערוכות בנושא השואה
3	2	1	26. אני משתתף בפעילויות המקדמות זכויות אדם
3	2	1	27. אני מתעניין בחדשות הנוגעות לישראל
3	2	1	28. אני משוחח עם חברים ובני משפחה על המצב בישראל
3	2	1	29. אני מגיב לביטויים של גזענות ואנטישמיות

מאז השתתפתי בסמינר...

לא	כן	
2	1	30. העברתי את התפיסה החינוכית של יד ושם למחנכים אחרים (עמיתים, חברים וכדומה)
2	1	31. יזמתי קורס או סדנא על השואה
2	1	32. הכנתי יחידת לימוד על השואה המבוססת על התפיסה החינוכית של יד ושם
2	1	33. ארגנתי טקס המבוסס על מה שלמדתי בסמינר
2	1	34. סייעתי למחנכים אחרים להכין יחידת לימוד על השואה
2	1	35. עסקתי בתכנון תכנית לימודים כללית על השואה
2	1	36. ביקרתי באתר של יד ושם כדי לקבל מידע, רעיונות, תמונות וכדומה
2	1	37. יצרתי קשר עם יד ושם לצורך קבלת סיוע בהכנת קורס/סדנא/טקס
2	1	38. אימצתי בהוראת הנושא את המתודה המדגישה את הסיפור האישי
2	1	39. אימצתי בהוראת הנושא את התפיסה המותאמת גיל של יד ושם
2	1	40. התמקדתי בהוראת הנושא בחיי היהודים לפני, במהלך ואחרי השואה
2	1	41. השתמשתי בחומרי הלמידה שפותחו על-ידי יד ושם

42. באילו חומרים של יד ושם השתמשת? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. החומרים המודפסים
2. החומרים המקוונים באתר האינטרנט של יד ושם-----השב על השאלה הבאה
3. העדות המצולמת של הניצולים
4. התצוגות המוכנות להדפסה
5. לא רלוונטי
6. אחר, פרט: _____

43. באילו מהחומרים המקוונים של יד ושם אתה משתמש? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מערכי שיעור
2. קלטות
3. טקסים
4. תמונות
5. מאגר הנתונים של הניצולים
6. לא רלוונטי
7. אחר, פרט: _____

44. האם אתה נמצא בקשר עם קולגות שהשתתפו איתך בסמינר?

1. כן
2. לא

45. האם אתה מקבל סיוע/ תמיכה/הנחייה מקומית בהוראת נושא השואה?

1. כן, נא ציין ממי ובאיזה סיוע מדובר:

2. לא

46. בראייה לאחור, אילו שינויים היית מציע עבור תכנית הסמינר (מבחינת תוכן, מבנה, מתודיקה וכדומה)?

47. באיזו מידה הסמינר ביד ושם היה משמעותי עבורך?

1. כלל לא משמעותי
2. לא כל כך משמעותי
3. משמעותי
4. משמעותי מאד

48. באיזו מידה היית ממליץ לקולגה להשתתף בסמינר של יד ושם?

1. כלל לא ממליץ
2. לא כל כך ממליץ
3. ממליץ
4. ממליץ מאד

49. האם תהיה מעוניין להשתתף בתוכנית נוספת של יד ושם?

1. כן
2. לא

50. כאיש חינוך, מה היית רוצה לקבל מיד ושם? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

1. מידע על חומרי לימוד חדשים
2. מידע על קורסים מקוונים של יד ושם
3. מידע על פעילות יד ושם (כנסים, סמינרים לבוגרים, ...)
4. להיות חלק מהרשת של יד ושם אירופה
5. להיות מעורב במדיה החברתית של יד ושם
6. לקבל עלון דיגיטלי של יד ושם
7. אחר, פרט: _____

Interview Protocol for Past Attendees of the Seminar

1. Tell me a little about yourself: professional background, years of professional experience, the educational institution in which you teach about the Holocaust.
2. Why did you choose to attend the seminar? What were your expectations? To what extent did the seminar meet your expectations?
3. Tell me about your experience from the seminar and your visit to Israel.
4. How did the seminar influence and contribute to you (elaborate in regards to knowledge, understanding, values, worldviews)
5. What were the topics and activities that were particularly meaningful to you?
6. Which aspects of the seminar you attended were more successful? Which aspects were less successful?
7. To what extent are the methods and knowledge you acquired in the seminar reflected within your teaching today? Please elaborate. (If this topic does not come up throughout the interview, inquire specifically about the use of the kit and study materials received while at the seminar).
8. What has changed in your approach to teaching about the Holocaust since attending the seminar?
9. Do you use Yad Vashem's online educational resources? (If so, which ones and how? If not, why not?)
10. Do you encounter difficulties or resistance while teaching about the Holocaust? Please elaborate regarding these challenges and the ways in which you cope with them.

-
11. How did the seminar affect you personally and as an educator?
 12. What would you recommend to preserve, add or change in regards to the seminar?

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

רחוב קולומביה 9, ירושלים 9658326

טלפון : 02-6494444

szold@szold.org.il

www.szold.org.il